

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΤΟΥ

1210

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΥΠΟ

ΗΛΙΑ ΔΙΑΚΟΝΟΥΔΟΥ

RÉVUE STATISTIQUE

DU

ROYAUME DE LA GRÈCE

ΤΕΥΧΟΣ Α'.

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

Statistica initium regum sapientiae

(MONOD)

Ignoti nulla est curatio morbi

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Ν. Γ. ΠΑΣΣΑΡΗ

1888

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΤΟΥ

1210

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΥΠΟ

ΠΑΠΑ ΔΙΑΚΟΝΟΥΛΟΥ

RÉVUE STATISTIQUE

DU

ROYAUME DE LA GRÈCE

ΤΕΥΧΟΣ Α'.

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΤΟΥ ΠΑΝΘΥΣΜΟΥ

Statistica initium regum sapientiae

(MONOD)

Ignoti nulla est curatio morbi

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Ν. Γ. ΠΑΣΣΑΡΗ

1888

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗΝ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΝ

Ἡ Στατιστικὴ δύναται πράγματι νὰ καταλεχθῇ ἐν ταῖς ἀρχαιοτάταις τῶν ἐπιστημῶν, συμφυῆς οὖσα πᾶσι ἀνθρωπίνῃ κοινωνίᾳ. Ἐν ἡ δὲ σήμερον διατελεῖ ἡ ἀνθρωπότης ἐξόχῳ ἀναπτύξει καὶ ἐντελείᾳ ἡ σπουδαιότης τῆς Στατιστικῆς εἶνε τηλικαύτη, ὥστε δὲν δύναται νὰ ὀνομασθῇ Κράτος πεπολιτισμένον ἐκεῖνο, παρ' ᾧ ἡ Στατιστικὴ δὲν κατέχει μίαν τῶν πρώτων θέσεων. Ἡ Στατιστικὴ εἶνε ὁ λύχνος διὰ τὸν πολιτευτὴν καὶ τὸν νομοθέτην, ὁ σύμβουλος διὰ τὸν ἔμπορον, τὸν βιομήχανον καὶ τὸν οἰκογενειάρχην, ὁ μέγιστος τῶν κύκλων, ἐν ᾧ πάντες οἱ λοιποὶ κινεῦνται κατὰ νόμους φυσικῶς ἀπαραβάτους. Ἡ Στατιστικὴ ὁμοιάζει πρὸς πυραμίδα, ἥς ἡ μὲν βάσις ταυτίζεται πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, τὸ δ' ὕψος εἶνε τοσοῦτον, ὥστε ἡ κορυφὴ αὐτῆς καταντᾷ ἀόρατος. Οὔτε δημοσίᾳ οὔτε ἰδιωτικῇ εὐημερίᾳ ἐπιτυγχάνεται ἀσφαλῶς, ἂν μὴ τὰ παραγγέλματα τῆς Στατιστικῆς ληφθῶσι δεόντως ὑπ' ὄψιν. Ὡς δὲ ἰατρὸς ἀδύνατον νὰ ἐπιχειρήσῃ τελεσφόρον θεραπείαν τοῦ ἀσθενοῦς, ἂν μὴ διαγνώσῃ πρῶτον τὴν φύσιν καὶ ἔκτασιν τοῦ νοσήματος, ὡς κυβερνήτης δὲν δύναται νὰ φέρῃ ἀσφαλῶς τὸ σκάφος εἰς τὸν πρὸς ὄν ὅρον, ἂν μὴ παρατηρῇ συνεχῶς τὴν πυξίδα, οὕτω καὶ κοινωνία οἰαδήποτε οὔτε τὰς ἐλλείψεις αὐτῆς νὰ διορθώσῃ δύναται, οὔτε σαφῇ ιδέᾳ ἐαυτῆς καὶ τῶν ἰδίων δυνάμεων νὰ ἔχῃ, ἐὰν ἐλλείπη ἀπ' αὐτῆς ἡ αὐτοέρευνα ἐκείνη, τὸ γινῶθι σαυτόν, ὅπερ ἄλλως Στατιστικὴν καλοῦμεν.

Τὰς ἀληθείας ταύτας πληρέστατα κατανοοῦσαι αἱ Κυβερνήσεις τῶν διαφόρων πεπολιτισμένων Κρατῶν, θερμὴν ἐπεδείξαντο μέριμναν ὑπὲρ τῆς καθόλου Στατιστικῆς. Οὕτω δὲν γινώσκομεν κράτος εὐρωπαϊκόν, παρ' ᾧ νὰ μὴ λειτουργῶσι Στατιστικὰ γραφεῖα ἐπὶ τῶν διαφόρων κυβερνητικῶν ἢ κοινωνικῶν κλάδων, ἐν τισι μάλιστα κράτεσιν, ὡς λ. χ. ἐν Ἰταλίᾳ, ἡ

Στατιστική τοσαύτην ἔλαβε κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἐπίτασιν, ὥστε δύναται πρὸς στιγμήν νὰ παραβληθῇ πρὸς μέγαν ὀκτάπουν, περιβάλλοντα διὰ τῶν πλοκάμων αὐτοῦ καὶ τὸ ἐλάχιστον ἢ μάλιστα ἄσημον νομιζόμενον μέλος τοῦ ἐθνικοῦ σώματος. Παρὰ ταῦτα ἡ πληθὴς καὶ μόνη τῶν συγγραμμάτων καὶ ἄλλων δημοσιεύσεων στατιστικῶν, αἵτινες διασταυροῦσιν ἀδιακόπως τὴν πεπολιτισμένην ἀτμόσφαιραν, ἀρκεῖ νὰ παράσχη εἰκόνα τοῦ μεγάλου διεθνοῦς ἀγῶνος, ὅστις ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς Στατιστικῆς τελεῖται*.

Ἐν Ἑλλάδι εὐτυχῶς ἡ χρησιμότης τῆς Στατιστικῆς κατενόηθη εὐθὺς ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τῆς ιδρύσεως τοῦ Βασιλείου, οὗτω δ' ἔκτοτε ἐξηκολούθησε γινομένη μέχρι σήμερον στατιστικὴ ἐργασία· ἐὰν δ' αὕτη ὑπῆρξεν ἐλλιπὴς κατὰ πολλά, τοῦτο, ἀνεξαρτήτως προσώπων, ἀνάγεται εἰς λόγους ῥιζικούς συνδεομένους πρὸς τὴν ὅλην κοινωνικὴν κατάστασιν, περὶ ὧν οὐ τοῦ παρόντος.

Ἐκεῖνο ὅμως, ὅπερ ἡδύνατο καὶ ἔδει πρὸ πολλοῦ νὰ μὴ εἶχε παραλειφθῇ, εἶνε ἡ δημοσίευσίς στατιστικῶν πληροφοριῶν ἐν ἰδιαιτέρῳ περιοδικῷ συγγράμματι, ὡς τοῦτο γίνεται παρὰ τοῖς λοιποῖς κράτεσι. Καὶ ὑπάρχουσι μὲν ποικίλαι στατιστικαὶ δημοσιεύσεις, ἰδίως περὶ πληθυσμοῦ καὶ ἐμπορίου, πλὴν αὗται ἐκτὸς ἴσως ἄλλων ἐλλείψεων, δὲν φέρουσι κατὰ μέγα μέρος τὸν τύπον συστηματικῆς ἐργασίας, οἷαν τις ἤθελε ποθῇσει.

Ἦδη λοιπὸν νομίζομεν εὐκαιρον τὴν ἀναπλήρωσιν τῆς ἐλλείψεως. Πρὸς τοῦτο σκοπιμώτερον θὰ ᾔητο, ἐὰν ἐπιτροπεῖα ἐξ εἰδικῶν ἀνδρῶν ἀποτελουμένη ἐπεχειρεῖ τὴν δυσχερῆ ταύτην ἐργασίαν. Μὴ ὑπαρχούσης ὅμως ἐπιτροπεῖας τοιαύτης, τολμῶ ὁ ὑποφαινόμενος ν' ἀναλάβω τὸ ἔργον, καὶ τοῦτο οὐχὶ διότι ὑπερτιμῶ τὰς ἐμὰς δυνάμεις, τούναντίον κάλλιστα γινώσκω τὸ ἀνεπαρκὲς καὶ δυσανάλογον αὐτῶν ἀπέναντι ἄλλων δεινότερων περὶ τὰ Στατιστικά. Ὅθεν, ἐπαναλαμβάνω, οὐχὶ ὑπερτίμησις τῶν ἐμῶν δυνάμεων, ἀλλὰ μόνος ὁ πόθος τοῦ νὰ γείνη ἅπαξ ἀρχὴ τις τοῦ καλοῦ, ἔπεισέ με νὰ μὴ ἀποδειλιάσω, ὧν μάλιστα καὶ ἐκ τῶν προτέρω βέβαιος περὶ τῆς μεγάλης ἐπιεικειᾶς, μεθ' ἧς θέλει κριθῇ ἡ ἐμὴ ἐργασία.

Εἰς τὸ σύγγραμμα δίδω τὸν τίτλον **Στατιστικὴ Ἐπιθεώρησις τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος**. Θέλει ἐμφανίζεσθαι κατ' ἀόριστα

* Κατωτέρω παραθέτομεν πίνακα τῶν κυριωτάτων στατιστικῶν δημοσιεύσεων Κρατῶν τινῶν τῆς Εὐρώπης, ἐν οἷς καὶ τῆς Ἑλλάδος.

χρονικά διαστήματα καὶ εἰς τεύχη. Καί τινα μὲν τούτων θέλουσι περιέχει ἱστορικὴν τρόπον τινὰ ἔκθεσιν τῶν μέχρι τοῦδε γενομένων ἐν Ἑλλάδι ἐπί τινος ἀντικειμένου στατιστικῶν ἐργασιῶν — ὡς λ.χ. τὸ Α' τεῦχος — ἕτερα δὲ θέλουσι περιέχει ὅλως νέας στατιστικὰς πληροφορίας περὶ ἀντικειμένων, περὶ ὧν οὐδεμία μέχρι τοῦδε ἐγένετο παρ' ἡμῖν στατιστικὴ δημοσίευσis, ὡς λ. χ. περὶ σιδηροδρόμων, περὶ εὐαγῶν οἰκῶν, περὶ τύπου κλπ.

Ἐν τῇ ἐργασίᾳ ταύτῃ ἐπικαλοῦμαι τὴν συνδρομὴν οἰουδήποτε φίλου τῆς προόδου· θέλω εὐχαρίστως δέχεσθαι πρὸς δημοσίευσιν — μετὰ τῆς ὑπογραφῆς, ἐννοεῖται, τοῦ συντάκτου — πραγματείας στατιστικὰς ἐπὶ οἰουδήποτε ἀντικειμένου, σχετιζομένου πρὸς τὸ Βασιλεῖον τῆς Ἑλλάδος. Οὕτως ἐλπίζω νὰ συγκεντρώσω τὴν ἐργασίαν δυνάμεων, ἱκανῶν ν' ἀνταποκριθῶσι πρὸς τὴν σπουδαιότητα τοῦ ἔργου.

Εἰρήσθω προσέτι ὅτι αἱ ἐκάστοτε δημοσιεύσεις θέλουσι μεταφράζεσθαι, εἴτε ὅλαι εἴτε τινὲς κατ' ἐκλογὴν, εἰς ἐτέρας εὐρωπαϊκὰς γλώσσας, ἵνα οὕτως ἡ στατιστικὴ παρ' ἡμῖν ἐργασία προσλάβῃ τὸν διεθνῆ χαρακτῆρα, ὃν πᾶσα Στατιστικὴ δεόν νὰ ἔχῃ.

Ἐν τέλει ἐκδηλῶ εὐγνωμοσύνην τῷ φιλοπροόδῳ Ὑπουργῷ τῶν Ἑσωτερικῶν κ. Λομβάρδῳ θερμῶς ἐπιδοκιμάσκειν τὸ ἔργον, προθύμῳ δὲ νὰ συντελέσῃ εἰς εὐόδωσιν αὐτοῦ.

Ἐν Ἀθῆναις τῇ 25 Νοεμβρίου 1887.

Η. ΛΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ὑπουρ. γραμ. ἐν τῷ τμήμ. τῆς Δ. Οἴκον.
καὶ Στατιστικῆς.

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ ΞΕΝΩΝ ΚΡΑΤΩΝ*

ΓΑΛΛΙΑ

- Statistique de la France, nouvelle serie.
- Annuaire statistique de la France.
- Statistique de l'enseignement primaire.
- Tableau général du commerce de la France avec ses colonies et les puissances étrangères.
- Mouvement du cabotage en France.
- Almanach national, annuaire officiel de la République française.
- Annales du commerce extérieur.
- Annuaire de la Société de médecine publique et d'hygiène professionnelle.
- Journal de la société de statistique de Paris.
- Bulletin de statistique et de législation comparée.
- » du Conseil supérieur de statistique.
- » du Ministère de l'agriculture.
- » des travaux publics.
- Statistique des Chemins de fer français.

ΓΕΡΜΑΝΙΑ

- Statistik des deutschen Reichs.
- Statistisches Jahrbuch für das deutsche Reich.
- Statistik der in Betriebe befindlichen Eisenbahnen Deutschlands.
- Statistik der deutschen Reichspost und Telegraphenverwaltung.
- Preussische statistik.
- Zeitschrift des kön. preus. stat. Bureaus.
- Jahrbuch für die amtliche statistik des preuss. Staats.
- Beitræge zur statistik des koenigreichs Bayern.
- Zeitschrift des K. bay. stat. Bureaus.
- Nachweisung ueber den Betrieb der K. bayer. Verkehrsanstalten.
- Zeitschrift des K. saechs. Ministeriums des Innern.

* Ἐνταῦθα ἀναφέρονται μόνον αἱ ἐπίσημοι περιοδικαὶ δημοσιεύσεις· ὅθεν παραλείπονται αἱ ἰδιωτικαί· ὡσαύτως παραλείπονται αἱ διεθνεῖς στατ. δημοσιεύσεις.

- Statistischer Bericht ueber den Betrieb der saechs. Staats- u. Privateisenbahnen.
- Wuerttembergische Jahrbuecher.
- Beitraege zur innern Verwaltung des Grossherzogthums Baden.
- Statistisches Jahrbuch fuer Baden.
- Beitraege zur statistik des Grossherz. Hessen.
- Statistische Mittheilungen fuer Elsass-Lothringen.
- Beitraege zur statistik Mecklenburgs.
- Handbuch für das deutsche Reich.
- Staats-Handbuch fuer Bremen. κλπ.

ΑΥΣΤΡΙΑ

- Statistisches Handbuch der oester-ung. Monarchie.
- Statistische Nachrichten ueber die Eisenbahnen.
- Statistisches Jahrbuch.
- Oesterreichische statistik.
- Statistische Monatsschrift.
- Nachrichten ueber Industrie, Handell und Verkehr.
- Statistik der seeschiffart und des Seehandels.
- Statistisches Jahrbuch (fuer Ungarn).
- Hof-und staatshanbuch de oester-ung. Monarchie. κλπ.

ΜΕΓΑΛΗ ΒΡΕΤΑΝΙΑ

- Statistical Abstract of the United Kingdom.
- Statistical Abstract for the Colonial and other Possessions.
- Agricultural Returns.
- Annual statement of the Navigation and Schipping.
- Railway Returns.
- Miscellaneous statistics.
- Reports of the Register General Offices.
- Reports of the Postmaster General.
- Annual Statement of the Trade.
- Estimates for Civil services. κλπ.

ΙΤΑΛΙΑ

- Annali di statistica.
- Annuario statistico italiano.
- Censimento della popolazione del Regno.
- Movimento dello stato civile.
- L'Italia agraria e forestale.
- Movimento commerciale.
- » della navigazione.
- Relazioni sul servizio postale e sui telegrafi.

- Relazione statistica sulle strade ferrate.
- Calendario generale del Regno.
- Annuario del Ministero delle finanze. κλπ.

ΡΩΣΣΙΑ

- Στατιστικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Ῥωσσίας. (Ῥωσσιστί).
- » τῶν σιδηροδρόμων.
- » τῶν ταχυδρομείων καὶ τηλεγράφων.
- » τοῦ ἐμπορίου.
- Ἐφημερὶς τοῦ Ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν κ.λ.π.

ΒΕΛΓΙΟΝ

- Statistique générale de la Belgique.
- Annuaire statistique de la Belgique.
- Tableau général du commerce avec les pays étrangères.
- Chemins de fer.
- Postes et Télégraphes.
- Almanach royal.

ΠΟΡΤΟΓΑΛΛΙΑ

- Annuario estatístico do Reino de Portugal.
- Comercio do continente do Reino e ilhas adjacentes com paizes estrangeiros.
- Estatística geral dos correios, telegraphos e pharos.

ΡΩΜΟΥΝΙΑ

- Statistica din Romania.
- Tablou general indicand Comerciul Romaniei cu Statele straine.
- Statistica judiciaria din Romania.
- Statistica medicala.

ΣΕΡΒΙΑ

- Στατιστικὴ τῆς Σερβίας (σερβιστί).

ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ

- Statistique de la Principauté de Bulgarie (βουλγαριστί καὶ γαλλιστί).

ΕΛΛΑΣ

- (Στατιστικὴ πληθυσμοῦ) ἴδε πίν. σελ. 46.
 - Πίνακες ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου τῆς Ἑλλάδος.
 - Ἐπετηρὶς τῶν ταχυδρομείων.
 - Στατιστικαὶ πληροφορίες περὶ τῆς τηλεγραφικῆς ὑπηρεσίας.
 - Στατιστικὴ τοῦ ἐν Κερκύρᾳ Φρενοκομείου.
-

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ
ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗΣ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
—
1821-1883

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Προτιθέμενος νὰ γράψω *Ιστορίαν τῆς στατιστικῆς τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ 1821—1883* * προσεπλάθην νὰ συναγάγω ὡς οἶόν τε πλείστην οἰκοδομικὴν ὕλην· ὅμως ἡ σπάνις ἐπὶ τοῦ προκειμένου οὐ μικρὰ παρέσχε μοι πράγματα· διότι ἐξ ἐπισήμων καὶ μὴ δημοσιεύσεων εὔρον μόνον τὰς ἀκολουθοῦς·

Τοὺς στατιστικοὺς πίνακας τοῦ πληθυσμοῦ, οἵτινες γυμνοὶ πάσης ἐκθέσεως ἢ ἄλλης ἀναλύσεως κατεχωρίζοντο ἐν ταῖς Ἐφημερίσι τῆς Κυβερνήσεως κατὰ τὰ ἔτη 1846—1862.

Τοὺς μετ' ἐκθέσεων ἀναλυτικῶν δημοσιευθέντας στατιστικοὺς πίνακας τῶν ἐτῶν 1861, 1864 καὶ ἐφεξῆς.

Les renseignements statistiques sur la Grèce, ἤτοι 18 πίνακας συνταχθέντας διὰ τὴν παγκόσμιον ἔκθεσιν τῶν Παρισίων τοῦ 1855 τῇ ἐπιμελείᾳ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπιτροπείας· οἱ πίνακες οὗτοι περιέχουσιν ἐν περιλήψει στατιστικὰς πληροφορίες περὶ διαφόρων ἀντικειμένων, καὶ περὶ πληθυσμοῦ, ὅμως ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀναλύσεως ἢ διασαφήσεως.

Τὰς στατιστικὰς πληροφορίας ὑπὸ Σ. Α. Σπηλιωτᾶκη· ἤτοι ἀξιόλογον τεῦχος ἐκδοθὲν κατὰ τὸ 1859 καὶ ἀποτελοῦν τὴν πρώτην πλουσίαν συλλογὴν πληροφοριῶν περὶ τῆς καταστάσεως τῆς στατιστικῆς ἐν Ἑλλάδι· τὸ τεῦχος τοῦτο ἐξεδόθη καὶ γαλλιστὶ κατὰ τὸ 1860.

Τὰς πολιτειογραφικὰς πληροφορίες ὑπὸ Α. Μανσόλα, ἐκδοθείσας ἐν ἔτει 1867.

Πιθανῶς ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι σχετικαὶ μονογραφίαι, κατεχωρισμέναι ἐν περιοδικαῖς συγγράμμασιν ἢ ἄλλαχού, πλὴν πιστεύων ὅτι ἡ θυσία τοῦ πρὸς ἀνεύρεσιν αὐτῶν χρόνου δὲν θ' ἀντεσταθμίζετο ἴσως πρὸς τὸ ἐξ αὐτῶν κέρδος, προὔτιμησα νὰ μὴ λάβω ταύτας ὑπ' ὄψιν.

Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἐπεξεργασίαν τῆς ὕλης ἐθεώρησα εὐμέθοδον νὰ διαιρέσω τὴν ἐπὶ τοῦ πληθυσμοῦ στατιστικὴν ἐργασίαν εἰς χρονικὰς περιόδους, ὅπερ ἄλλως τε ἦν εὐκολώτατον, καθόσον αὐτὰ τὰ πράγματα ὑπέδειξαν

* Τὴν ἐπὶ τοῦ πληθυσμοῦ στατιστικὴν περιορίζω μέχρι τοῦ ἔτους 1883, καθόσον οἱ στατιστικοὶ πίνακες τῶν ἐτῶν 1884—1887 μὴπω ὑπὸ τοῦ Ἰπουργείου δημοσιευθέντες, περιβάλλονται ὑπὸ τοῦ πέπλου τῆς ὑπηρεσίας, ὃν δὲν μοι ἐπέτρεπετο ν' ἀνασύρω παρακαίρως.

μοι δύο τοιαύτας περιόδους, ὧν ἡ μὲν λήγει περὶ τὸ ἔτος 1860, ἡ δὲ ἀρχομένη ἔκτοτε φθάνει μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν· ὅτι δ' ἡ διαίρεσις αὕτη τῶν περιόδων εἶνε ἀντικειμενική, θέλει καταφανῆ ἐκ τῶν περὶ ἐκάστης λεχθησομένων.

Αἱ δύο περίοδοι ἀποτελοῦσι τὸ πρῶτον καὶ περιεκτικώτερον μέρος τοῦ παρόντος τεύχους· ἐν τῷ δευτέρῳ πρέθῃκα τοὺς νόμους καὶ διατάγματα τὰ πρὸς τὴν στατιστικὴν τοῦ πληθυσμοῦ σχετιζόμενα, ἔτι δὲ καὶ τὰς μεθόδους, καθ' ἃς αὕτη ἐνηργήθη· οὕτω φθάνω εἰς τὸ Συμπέρασμα, παραρτῶν δὲ καὶ βιογραφικὰς τινὰς πληροφορίας περὶ τῶν ἐκάστοτε διευθυνάντων τὴν Στατιστικὴν, παρατῶ τὸ πρῶτον τοῦτο τεῦχος τῆς Στατιστικῆς Ἐπιθεωρήσεως, ἀφοῦ παραθέσω καὶ πίνακα τῶν ἐπισήμων περὶ πληθυσμοῦ στατιστικῶν δημοσιεύσεων.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Α΄.

1821—1860

Τὴν παροῦσαν περίοδον διακρίνει ἀκαρπία περὶ τὴν στατιστικὴν ἐργασίαν, ἀκαρπία προερχομένη ἐκ λόγων λίαν φυσικῶν. Πῶς ἦτο ἐν πρώτοις δυνατὸν καθ' οὓς χρόνους ὁ ἐπαναστάς τόπος ἐμάχετο ὑπὲρ ζωῆς ἢ θανάτου, νὰ ἔχη τὸν νοῦν ἡσυχον, ὥστε νὰ σκεφθῇ καὶ περὶ στατιστικῶν ἐργασιῶν; ὅτε δὲ πάλιν βραδύτερον ἀνεκηρύχθη ἡ ἀνεξάρτησίς τῆς μικρᾶς ἐλληνικῆς γωνίας, ἤρξατο δ' ἡ βαθμιαία τακτοποίησις τῆς ἀναστάτου χώρας, ὁ ἀείμνηστος Κυβερνήτης δὲν ἐλησμόνησεν ὅτι ἐκ τῶν πρώτων αὐτοῦ ἐργασιῶν ἔδει νὰ ᾗ καὶ ἡ Στατιστικὴ· πλὴν αἱ δυσχέρειαι πρὸς ἐργασίαν τοιαύτην, ἦσαν σχεδὸν εἰπεῖν ἀνυπέρβλητοι. Τίς τῶν ὑπαλλήλων τῆς τότε Κυβερνήσεως, ιδίως τῶν κατωτέρων ὀργάνων, ἦν εἰς θέσιν νὰ κατανοήσῃ τὴν σπουδαιότητα τῆς στατιστικῆς, ἢ τίς εἶχε τὰ μέσα νὰ συναγάγῃ ἀκριβεῖς περὶ τῶν καθέκαστα πληροφορίας; «Οὐτε ὁ κάτοικος» ἔγραφεν αὐτὸς ὁ Κυβερνήτης πρὸς τὸν στρατηγὸν Schneider, «τολμῶ δ' εἰπεῖν οὐτε ὁ δημόσιος ὑπάλληλος ἐννοοῦσι τὴν ὠφελιμότητα ἢ τὴν ἀνάγκην τοῦ ἐν λόγῳ διοικητικοῦ ἔργου.» Μετὰ τὴν κάθοδον τέλος τοῦ πρώτου βασιλέως ἐτέθησαν μὲν εὐρύτεραι βάσεις στατιστικῆς, καὶ ἤρξατο κανονικὴ τις ἐργασία, ἐν τούτοις τὸ ἔδαφος ἦν ἀπαράσκευον, οὕτως ὥστε οἱ καρποὶ δὲν ἀντεπεκρίθησαν πρὸς τὴν πεφωτισμένην διάνοιαν καὶ τὸν ἀκάματον ζῆλον τῶν πρώτων ἐκείνων διοργανωτῶν τοῦ Κράτους.

Ἴδου ἐν σκιαγραφίᾳ ὁ χαρακτὴρ τῆς πρώτης περιόδου. Πόρισμα δὲ φυσικὸν τῶν προρρηθέντων εἶνε, ὅτι τὰ στατιστικὰ διδόμενα τῆς περιόδου ταύτης στεροῦνται τοῦ κύρους ἀκριβοῦς στατιστικῆς, οὐδ' ἤθελέ τις ἐπὶ τούτων στηριζόμενος ἐξαγάγει ἀσφαλῆ συμπεράσματα περὶ τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως τῆς χώρας κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Ἐλθωμεν ἤδη ἐπὶ τὰ καθέκαστα. Ἐπειδὴ δ' ὡς γνωστὸν ἡ στατιστικὴ τοῦ πληθυσμοῦ περιλαμβάνει δύο διακεκριμένας ἀλλήλων ἐργασίας, ἥτοι τὴν ἀπογραφὴν (recensement) καὶ τὴν ἀξιοκριτικὴν κίνησιν (mou-

vement de la population),* θέλομεν πραγματευθῆ χωριστὰ περὶ ἐκ-
τέρας τούτων καὶ δὴ

α' — Περὶ ἀπογραφῆς τοῦ πληθυσμοῦ.

Κατὰ τὰς ἀσφαλεστάτας ὑποτιθεμένας πληροφορίας ὁ πληθυσμὸς τῆς
Ἑλλάδος** κατὰ τὸ 1821 ἀνῆρχετο εἰς 766,476 κατοίκους, ἐξ ὧν
675,646 χριστιανοί, καὶ 90,830 ὀθωμανοί. Κατὰ τμήματα δ' ὁ πληθυ-
σμὸς οὗτος εἶχεν ὡς ἐξῆς·

	Χριστιανοὶ	Ὀθωμανοὶ
Πελοπόννησος	334.896	63.813
Στερεὰ Ἑλλάς	186.503	19.852
Νῆσοι	154.247	7.165
	675.646	90.830

Τὸ ὅλον 766.476

Περὶ τῶν διαμέσεων ἐτῶν τῆς ἐπικραστίας οὐδεμίαν ἔχομεν ἀσφαλῆ
πληροφορίαν.

Ἔχομεν ὅμως περὶ τοῦ ἔτους 1829 πληροφορίας τινὰς ἐξ ἐπιστολῆς
τοῦ Καποδιστρίου πρὸς τὴν γαλλικὴν ἀποστολὴν τοῦ Μωρέως ἐν ἔτει 1831
γραφεῖσκαν. Κατὰ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ὁ ἀείμνηστος Κυβερνήτης διώ-
ρισεν ἐπιτροπεῖαν, ἣτις συνέλεξε πληροφορίας περὶ πληθυσμοῦ κατὰ τὰ ἔτη
1828 καὶ 1829· ὑπελογίζετο δ' ὁ πληθυσμὸς τῆς Πελοποννήσου εἰς
308,805 κατοίκους. Ἐν τούτοις ἡ γαλλικὴ ἀποστολὴ ἐξ ἰδίων αὐτῆς ἐ-
ρευνῶν ὑπελόγιζε τὸν πληθυσμὸν τῆς Πελοποννήσου κατὰ 27,561 κατοί-
κους ἀνώτερον, ἥτοι εἰς 336,366 κατοίκους. Τὴν δὲ πληροφορίαν ταύτην
θεωροῦμεν σχετικῶς ἀληθεστέραν, καθόσον ἐκτὸς τοῦ ὅτι οἱ ὑπάλληλοι
τῆς ἀρχῆς ἀπογράφουσι συνήθως ἀριθμὸν κατοίκων ὀλιγώτερον τοῦ πραγ-
ματικοῦ, διότι ἐν μηκέτι ἀνεπτυγμέναις μάλιστα κοινωνίαις οἱ ἄνθρωποι
φοβοῦνται μὴ ἡ ἀπογραφὴ προαναγγέλλῃ ἐπιβολὴν φόρων ἢ ἄλλων βαρῶν,
— ὁ ἀριθμὸς τῆς γαλλικῆς ἀποστολῆς εἶνε καὶ μᾶλλον ἀνάλογος πρὸς τὸν
μετὰ 3 ἔτη, ἥτοι κατὰ τὸ 1832 ἀναφερόμενον πληθυσμὸν τῆς Πελο-
ποννήσου, ὅστις ἦν 384,322.

* Ἐπειδὴ ὁ μέχρι τοῦδε ἐν χρήσει ὅρος Κίνησις τοῦ πληθυσμοῦ
δὲν εἶνε, νομίζω, δηλωτικὸς τοῦ πράγματος, προτιμῶ τὴν καθιέρωσιν τοῦ ὅρου
Ληξιαρχικὴ κίνησις τοῦ πληθυσμοῦ.

** Ἑλλὰς νοεῖται ἡ κατόπιν ἀνεξάρτητος κηρυχθεῖσα γωνία τοῦ Ἑλληνισμοῦ,
ἔχουσα βόρεια σύνορα τὴν Ὁρθρυν.

Κατὰ τὸ **1832** ὁ πληθυσμὸς εἶχεν ὡς ἐξῆς :

Πελοπόννησος	384.322
Στερεά	145.000
	529.322

ἦτοι κατὰ 75.742 κατ. ὀλιγώτερον ἢ τὸ ἔτος 1821· ἡ ἐλάττωσις δ' αὕτη εἶνε εὐεξήγητος, ἐὰν ἀναλογισθῶμεν οἷας καταστροφὰς συνεπήγαγεν ἡ πολυετὴς ἐπανάστασις, ὡς καὶ τὰς ἀποδημίας ἰδίᾳ τῶν ὀθωμανῶν· ἡ ἐλάττωσις μάλιστα θὰ ἐφαινετο μείζων, ἐὰν ἐγνωρίζομεν τὸν ἀριθμὸν τῶν μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἔξωθεν προσελθόντων Ἑλλήνων, οἵτινες δέον νὰ ᾔσαν πολυάριθμοι, ὡς καταφανὲς γίνεται τοῦτο διὰ τὰς νήσους· καθόσον ἐνῶ ὁ πληθυσμὸς αὐτῶν κατὰ τὸ 1821 ἦν 161,412 κάτοικοι, τὸ 1832 ἀνῆρχετο εἰς 183,286.

Περὶ τῶν ἐτῶν **1833** καὶ ἐφεξῆς οὐδεμίαν ἔχομεν πληροφορίαν. Κατὰ τὸ **1836** ἤρξατο γινομένη ἐνιχυσίως ἀπογραφὴ μέχρι τοῦ **1845**· πλὴν διὰ μὲν τὰ ἔτη **1836** καὶ **1837** δὲν περιεσώθησαν ἀκριβεῖς πίνακες· περὶ δὲ τῶν ἐπομένων ἐτῶν ἔχομεν τὰ ἐξῆς διδόμενα.

ἔτη	πληθυσμὸς
1838	752,077
1839	823,773
1840	850,246
1841	861,019
1842	853,005
1843	915,059
1844	930,295
1845	960,236

Ἐκ τοῦ πίνακος τούτου βλέπομεν ὅτι ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος ἡύξησε κατὰ τὴν δεκαετίαν ταύτην κατὰ 240 περίπου χιλιάδας. Ἐξετάζοντες ὁμῶς ἀκριβέστερον τὴν ἐνιχυσίον αὕξησιν, βλέπομεν πόσον ἄνισος εἶνε ἡ κλίμαξ τῆς αὕξησης, κατερχομένη μάλιστα κατὰ τὸ ἔτος 1842 μέχρις ὀπισθοδρομήσεως 8,014 κατοίκων. Αἱ τοσοῦτον ἄνισοι αὗται διακυμάνσεις οὐδὲν ἄλλο βεβαίως προδίδουσιν, εἰμὴ ὅ,τι ἐν προοιμίῳ εἴπομεν περὶ τῆς ἀκριβείας τῶν στατιστικῶν πληροφοριῶν τῆς περιόδου ταύτης.

Ἀπὸ τοῦ 1845 δὲν ἐγένετο πλέον ἡ ἀπογραφὴ ἐνιχυσίως, ἀλλὰ κατ' ἄνισα χρονικὰ διαστήματα, ἦτοι κατὰ τὰ ἔτη 1848, 1853 καὶ 1856, ὧν ἰδοὺ τ' ἀποτελέσματα, εἰς ἃ προσθετέον ὡς τελευταῖον ἔτος τῆς περιόδου ἀντὶ τοῦ ἔτους 1860, τὸ ἔτος 1861, καθ' ὃ ἐγένετο ἀπογραφὴ· διότι οὕτω θὰ ὦμεν πλησιέστερον τῆς ἀληθείας, παρ' ἐὰν ὁρμώμενοι ἐκ τοῦ

ἔτους 1856 ἐζητοῦμεν διὰ προσθαφαιρέσεων νὰ συμπεράνωμεν τὸν πληθυσμὸν διὰ τὸ ἔτος 1860.

ἔτη	πληθυσμὸς
1848	986,731
1853	1,042,527
1856	1,062,267
1861	1,096,810

Ῥίπτοντες ἤδη βλέμμα ἐπὶ τῆς ὅλης περιόδου, ιδίως δὲ ἀφ' ἧς ἔχομεν θετικὰς πὺς πληροφορίας, ἦτοι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1838, μέχρι τοῦ 1861, βλέπομεν ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἐν διαστήματι 23 ἐτῶν ἠῤῥηξε κατὰ 344,733 κατοίκους, ἦτοι 45,83 ἐπὶ τοῖς 100, κατ' ἔτος δὲ 14,987 κατοίκους, ἦτοι 1,99 ἐπὶ τοῖς 100.

Παρατηρητέον δ' ὅτι καθ' ὅλας ταύτας τὰς ἀπογραφὰς ἠρευνᾶτο μόνον ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων, ἡ ἡλικία, τὸ φύλον καὶ ἡ πολιτικὴ κατάστασις αὐτῶν.

Σημειωτέον προσέτι ὅτι αἱ ἀπογραφικαὶ πληροφορίες τῆς περιόδου ταύτης ἐδημοσιεύοντο ἀπλῶς καὶ ξηρῶς ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῆς Κυβερνήσεως· οὐδέποτε δ' ἐδόθη εἰς ταύτας εὐρυτέρα διάδοσις δι' ἐκτυπώσεως αὐτῶν ἐν ιδιαιτέροις φυλλαδίοις. Ἡ δὲ τοῦ ἔτους 1861 ἀπογραφὴ ἐδημοσιεύθη μὲν ἐν ἰδίῳ τεύχει, ὡς θὰ εἶδομεν, ἀλλ' ἡ δημοσίευσις αὕτη ἐγκαινίζει ἀκριβῶς τὴν δευτέραν περίοδον, περὶ ἧς κατωτέρω.

6' — Περὶ ληξιαρχικῆς κινήσεως τοῦ πληθυσμοῦ.

Ἡ στατιστικὴ ἐργασία τῆς ληξιαρχικῆς κινήσεως τοῦ πληθυσμοῦ ἐνομοθετήθη κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, καθ' ὃν καὶ ἡ τῆς ἀπογραφῆς, ἦτοι κατὰ τὸ 1836, διετάχθη δ' ἡ πραγματοποιήσις διὰ τὸ ἐπιδὼν ἔτος· πλὴν ἀληθῆς ἐργασία ἐγένετο μόνον ἀπὸ τοῦ 1845, ἐξηκολούθησε δ' ἔκτοτε γινομένη κατ' ἔτος· σημειωτέον ὅμως ὅτι τὰ πορίσματα αὐτῆς δὲν ἐδημοσιεύοντο χωριστά, ἀλλ' ἐχρησίμευον μόνον πρὸς καταρτισμὸν τῶν γενικῶν καταλόγων τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ κράτους, διὰ τῆς κατ' ἔτος προσθήκης μὲν τῶν γεννήσεων, ἀφαιρέσεως δὲ τῶν ἀποβιώσεων.

Πρώτη τοιούτου εἵδους δημοσίευσις ἐγένετο διὰ τὸ ἔτος 1860, ἔχουσα ἐν συνόψει ὡς ἐξῆς:

Γάμοι	ἔλαβον χώραν	6,106
Γεννήσεις	» »	30,858
Ἀποβιώσεις	» »	22,154

ἐξ οὗ προκύπτει ὅτι αἱ μὲν γεννήσεις κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ὑπερέβησαν τὰς

ἀποβιώσεις κατὰ 8,704· ἡ δὲ ἀνκλογία τῶν τριῶν τούτων γεγονότων πρὸς τὸν πληθυσμὸν (λαμβανομένης ὡς βάσεως τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ 1861, ἡλκττωμένου κατὰ 14,000, ἣτις εἶνε ἡ ὑποθετικὴ ἐπὶ ἑλαττον διαφορὰ διὰ τὸ προηγούμενον ἔτος 1860) ἔχει ὡς ἐξῆς :

1	γάμος	ἐπὶ	177.33	κατοίκων
1	γέννησις	»	35.9	»
1	ἀποβιώσεις	»	48.87	»

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β'.

1861—1883

Τὴν περίοδον ταύτην διακρίνει μεθοδικωτέρα ἐνέργεια ἐκ μέρους τῆς κεντρικῆς ὑπηρεσίας, κυρίως ὅμως μείζων ἐπιμέλεια τῶν διοικητικῶν ὀργάνων περὶ τὴν σύνταξιν τῶν στατιστικῶν πινάκων. Ἡ μὲν πρώτη περίοδος δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ μᾶλλον ὡς περίοδος προπαρασκευῆς καὶ δοκιμῆς, ἡ δὲ παρούσα ὡς ὑπερβάσῃ τὸ πρῶτον τοῦτο στάδιον καὶ κρούσασα τὰς θύρας ἀληθοῦς ὅσον οἶόν τε στατιστικῆς. Πόρισμα δὲ τούτου εἶνε ὅτι καὶ αἱ δημοσιεύσεις τῆς παρούσης περιόδου τυγχάνουσι μείζονος κύρους, διὸ καὶ ἀσφαλέστερα εἶνε τὰ ἐξ αὐτῶν κοινωνικὰ συμπεράσματα· κατ' ἀκο' οὐθίαν θέλωμεν ἐνδιατρίφει περισσότερον περὶ τας λεπτομερείας τῆς παρούσης περιόδου.

α' — Ἀπογραφή τοῦ πληθυσμοῦ.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐνηργήθησαν αἱ ἀκόλουθοι τρεῖς γενικαὶ ἀπογραφαί, τοῦ ἔτους 1861, 1870 καὶ 1879, ἧτοι κατὰ ἰσάκεις ἀλλήλων ἀπέχοντα χρονικὰ διαστήματα ἐννέα ἐτῶν· τὰ δὲ πορίσματα ἐκάστης ἐδημοσιεύθησαν χωριστὰ εἰς πίνακας συνοδευομένους ὑπὸ ἀναλυτικῶν ἐκθέσεων ἐλληνιστὶ ἅπαξ δὲ (1861) καὶ γαλλιστί.

Ἀπογραφή τοῦ 1861. — Αὕτη ἐγένετο ἔχοντας τὴν διεύθυνσιν τοῦ γραφείου τῆς δημοσίας οἰκονομίας τοῦ κ.Ι.Α. Σούτσου. Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν ταύτην δὲν ἐξητάσθη μόνον ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων, ἀλλ' ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν τὸ φύλον, ἡ ἡλικία, ἡ πολιτικὴ κατὰστασις, τὸ ἐπιτήδευμα, τὸ θρησκευμα, ἡ ἐθνότης, ἡ κατὰ οἰκογενείας διαίρεσις τοῦ πληθυσμοῦ, ἔτι δὲ καὶ ἡ διανομὴ αὐτοῦ κατὰ οἰκοδομίας. Προσέτι δὲν ἐγένετο ἡ ἀπογραφή

μόνον τοῦ ἐγγωρίου πληθυσμοῦ, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος ὑπηκόων Ἑλλήνων. Πρὸς τούτοις ἀπηριθμήθησαν καὶ οἱ ἐνοριακοὶ ναοί, τὰ μοναστήρια, οἱ μύλοι, τὰ ἐργαστήσια ἢ τεχνουργεῖα, καὶ αἱ ἐν τῇ αὐτῇ περιοχῇ κατοικοῦμεναι ἀγροικίαι. Ἴδου ἤδη τὰ γενικὰ ἐξαγόμενα.

Ὁ πληθυσμὸς τοῦ κράτους ἀνῆρχετο εἰς 1,096,810 κατοίκους, διηρημένους κατὰ τμήματα ὡς ἐξῆς :

	κάτοικοι
Πελοπόννησος	552.414
Στερεά	318.535
Νῆσοι	225.861
	1.096.810

Κατὰ νομοὺς δὲ ὡς ἐξῆς :

	κάτοικοι
Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας	116.024
Εὐβοία:	72.368
Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος	102.291
Ἀκαρνανίας καὶ Αἰτωλίας	109.392
Ἀχαΐας καὶ Ἡλίδος	138.249
Ἀρκαδίας	113.719
Λακωνίας	96.546
Μεσσηνίας	117.181
Ἀργολίδος	112.910
Κυκλάδων	118.130
	1.096.810

Ἐκ τῶν πρωτευουσῶν δὲ νομῶν τινων εἶχον κατοίκους

αἱ Ἀθῆναι	41.298
Πάτραι	18.342
Τρίπολις	7.441
Σπάρτη	2.024

Ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἑκτασιν αὐτῆς (ὑπολογιζομένης εἰς 45.429 τετρ. χιλ.) ἦτο 24.143 κάτοικοι ἀνὰ ἑκαστον τ. χιλ. ἀναλογία λίαν δυσάρεστος διὰ τὴν Ἑλλάδα, καθόσον ἐν μὲν τῇ Βελγίῳ ἀνὰ πᾶν τετρ. χιλ. ἀνελόγουν 153 κάτοικοι, ἐν Ἀγγλίῳ 88, ἐν δὲ Γαλλίῳ 68.

Κατὰ γῦλον ὁ πληθυσμὸς εἶχεν ὡς ἐξῆς·

ἄρρενα	567.334
θῆλεα	529.476 ἦτοι ἐπὶ 100 κατοίκων,
ἄρρενα μὲν ἦσαν 51,725, θῆλεα δὲ 48,275, ἐν Ἑλλάδι δηλ. πλεονά-	

ζουσιν οἱ ἄνδρες, ἐνῷ τούναντίον συμβαίνει εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη· παρετηρήθη ὅμως ὅτι οὐ μόνον ἐν Ἑλλάδι ἀλλ' ἐν γένει παρὰ τοῖς ἀνατολικοῖς λαοῖς πλεονάζουσιν οἱ ἄνδρες ὑπὲρ τὰς γυναῖκας, ὅπερ ἀποδοτέον ἴσως καὶ εἰς τὰς ἡττον ἐπιμόχθους ἐργασίας, εἰς αἷς ὑποβάλλονται οἱ ἄνδρες ἐν Ἀνατολῇ.

Καθ' ἡλικίαν δὲ καὶ φύλον ὁ πληθυσμὸς εἶχεν ὡς ἐξῆς·

ἐτῶν	ἄρρεα	θήλεα	σύνολον
0—18	256.509	244.315	500.824
18—25	62.615	70.225	132.840
25—30	56.227	49.010	105.237
30—40	66.161	61.210	127.371
40—50	51.067	47.324	98.391
50—60	33.486	31.315	64.801
60—70	19.181	17.188	36.369
70— καὶ ἐπέκεινα	9.276	8.879	18.155

Κατὰ τὸν πίνακα τοῦτον οἱ ἄνδρες τῶν μαχίμων ἡλικιῶν ἀπὸ 18—50 ἐτῶν ἀνῆρχοντο ὁμοῦ εἰς 236 χιλιάδας.

Κατὰ πολιτικὴν κατάστασιν δ' ὁ πληθυσμὸς εἶχεν ὡς ἐξῆς·

	ἄρρεα	θήλεα	σύν. λον
Ἄγαμοι	351.237	282.875	634.112
Ἐγγαμοι	184.016	184.819	368.835
Ἐν χηρείᾳ	19.269	61.772	81.041
	<u>554.522</u>	<u>529.466</u>	<u>1.083.988*</u>

Κατ' ἐπιτηδεύματα δ' ὁ πληθυσμὸς εἶχεν ὡς ἐξῆς·

Κτηματῖαι	16.122
Βιομήχανοι	32.801
Γεωργοὶ	147.507
Ποιμένες	38.953
Ἐργάται	19,192
ὑπηρέται	12.651
ὑπηρέτριαι	7.724
Ἀγωγιάται	2.307
Καλλιτέχνη	1.346
Κληρικοὶ	5.102
Μικρέμποροι	9.452
Μεγαλέμποροι	793

* Ἐνταῦθα δὲν περιλαμβάνονται 9.184 στρατιωτικοί, καὶ 3,338 γαυτικοί, ἀποδημοῦντες κατὰ τὴν ἀπογραφὴν. σημειωθέντες δ' ὡς παρόντες· ὅθεν τῇ προσθήκῃ ἐνταῦθα καὶ τούτων, ἔχομεν τὸν ὅλικόν τοῦ Κράτους πληθυσμόν, ἥτοι 1.096.810.

Β. ναυτικοῦ	510
Ἑμπ. ναυτικοῦ	49.303
Δημόσιοι ὑπάλληλοι	3.553
Δημοτικοὶ »	5.199
Ἰδίασκαλοι	1.176
Δικηγόροι	394
Ἐφημεριδογράφοι	68
Ἰατροί	398
Φαρμακοποιοὶ	161
Μαῖται	832
Μαθηταὶ	42.680
Μαθητήτριαι	9.035
	377.659

Ἐκ τοῦ πίνακος τούτου ἐμφαίνεται ὅτι πολυπληθεστέρα τάξεις ἦτο ἡ τῶν γεωργῶν, εἴτα ἡ τῶν ποιμένων κλπ. Ἀξίος ὅμως σημειώσεως εἶνε καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν, λίαν εὐνοϊκὸν φαινόμενον ὑπὲρ τῆς πνευματικῆς τοῦ ἔθνους μορφώσεως.

Ἐκ τοῦ ἰδίου πίνακος ἐμφαίνεται προσέτι ὅτι τὸ ἐπιτήδευμα 718.651 κατοίκων δὲν ἐξηκριβώθη. Τοῦτο ἀποδοτέον τὸ μὲν εἰς τὸ ὅτι πολλοὶ ὡς ἐκ τῆς ἡλικίας, ἡ τοῦ φύλου, εἴτε ἔνεκ ἀσθενείας, εἴτε ἄλλων λόγων δὲν ἔχουσιν ἐπιτήδευμα, τὸ δὲ εἰς τὸ δύσκολον τῆς ἐξακριβώσεως τοῦ ἐπιτηδεύματος ἐκάστου μὴ προφανῶς ὠρισμένοι ἔχοντος ἐπιτήδευμα.

Κατὰ θρησκεῦματα δ' ὁ πληθυσμὸς εἶχεν ὡς ἐξῆς·

Χριστιανοὶ ὀρθόδοξοι	1.086,900
» ἀλλόδοξοι	9.358
Ἀλλοθρησκοὶ	552
	1,096,810

Τῶν ἀλλοθρήσκων 385 ἦσαν Τοῦρκοι ἢ Ἰσραηλῖται.

Κατ' ἐθνότητα δ' ὁ πληθυσμὸς εἶχεν ὡς ἐξῆς·

Ἡμεδαποὶ	1,076.907
Ἀλλοδαποὶ	19.992
	1.096.899

Σημ. Προφανῶς ὑπάρχει μικρὸν λάθος καθόσον τὸ ἀνωτέρω ἄθροισμα ὑπερτερεῖ τὸν πληθυσμὸν κατὰ 89 κατοίκους.

Παρατηρητέον δ' ὅτι ἐν τοῖς ἀλλοδαποῖς περιλαμβάνονται πλεῖστοι πρὸ ἐτῶν ἐγκατεστημένοι ἐν Ἑλλάδι.

Κατ' οἰκογενεῖας δὲ καὶ οἰκοδομὰς ὁ πληθυσμὸς ἦν διηρημένος ὡς ἐξῆς :

Οἰογένειαι	248.949
Κατοικημένα κτίρια	225.716

Ἦτοι ἐκάστη μὲν οἰκογένεια συνεκροτεῖτο κατὰ μέσον ὄρον ἐκ 4.40 περίπου ἀτόμων, ἑκάστον δ' οἰκοδόμημα περιελάμβανε 4.86 περίπου ἄτομα.

Σημ. Αἱ περὶ τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ Ἑλλήνων πληροφορίαι μὴ συγκεντρωθεῖσαι, φαίνεται, ἐγκαίρως καὶ πλήρεις, δὲν ἐδημοσιεύθησαν· ὡσαύτως δὲν ἐδημοσιεύθησαν αἱ περὶ μονῶν, ἐκκλησιῶν κλπ. πληροφορίες.

Ἀπογραφὴ τοῦ 1870. — Ἡ ἀπογραφὴ αὕτη ἐγένετο ἔχοντος τὴν διεύθυνσιν τοῦ τμήματος τῆς δημοσίας οἰκονομίας τοῦ κ. Α. Μανσόλα. Ὡς δὲ κατὰ τὸ 1861 οὕτω καὶ ἤδη ἐξητάσθη οὐ μόνον ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων ἀλλὰ καὶ αἱ λοιπαὶ ιδιότητες, περὶ ὧν ἀνωτέρω ἐποιησάμεθα λόγον· προσετέθη δὲ εἰς ταύτας καὶ ἡ λαλουμένη παρ' ἐκάστου γλῶσσα, τὸ ἐγγράμματον ἢ ἀγράμματον αὐτοῦ, ὡς καὶ ἡ δῆλωσις τοῦ δήμου, εἰς ὃν ἀνῆκεν ὁ ἐγγραφόμενος τυχὼν ἐτεροδημότης, ἴνα οὕτω γνωσθῇ ὁ ἐπίσημος πληθυσμὸς ἐκάστου δήμου. Σημειωτέον δ' ὅτι ἡ ἀπογραφὴ αὕτη περιέλαβε καὶ τὰς προσηρτημένους ἤδη πρὸ πολλοῦ Ἴονίους νήσους.

Ἴδου νῦν τὰ γενικὰ ἐξαγόμενα.

Ὁ πληθυσμὸς τοῦ κράτους (περιλαμβανομένων τῶν στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν) ἀνῆρχετο εἰς 1,457,894 κατοίκους, ἦτοι 1,225,673 διὰ τὰς παλαιὰς ἐπαρχίας, καὶ 232,221 διὰ τὰς νέας. Παραβάλλοντες ἤδη τὸν πληθυσμὸν τοῦτον τοῦ κράτους πρὸς τὸν τοῦ 1861, παρατηροῦμεν διαφορὰν ἐπὶ πλέον 128,863, ἦτοι ἐτησίαν αὕξησιν κατὰ μέσον ὄρον 12,866 ἄτομα, ἐν συνόλῳ δὲ αὕξησιν περίπου 1 ἐπὶ τοῖς ἑκατόν.

Ἡ δεκαετής αὕτη περίοδος ἐν παραβολῇ πρὸς τὴν προηγουμένην παρουσιάζει ταχύτεραν αὕξησιν τοῦ πληθυσμοῦ, καθόσον ἐνῶ ἀπὸ τοῦ 1851—1860 ὁ πληθυσμὸς ἠὔξησε κατὰ 98,544, ἀπὸ τοῦ 1861—1870 ἠὔξησε κατὰ 128,863, μὴ ὑπολογιζομένης βεβαίως τῆς ἑνεκὰ τῆς προσαρτήσεως τῆς Ἑπτανήσου ἐτέρας αὕξεσεως.

Ὁ ὅλος πληθυσμὸς τοῦ κράτους — πλὴν στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν, εἶχε κατὰ τμήματα ὡς ἑξῆς.

Πελοπόννησος	611.861
Στερεὰ	356.865
Ἑπτανήσος	229.516
Λοιπαὶ νῆσοι	238,784
	1.437.026

Κατὰ νομοίους δὲ ὡς ἑξῆς·

Ἀττικῆς — Βοιωτίας	136.804
Εὐβοίας	82.541
Φθιώτιδος — Φωκίδος	108.421
Ἀκαρναντίας — Αἰτωλίας	121.693

Ἀχαΐας—Ἡλίδος	149.561
Ἀρκαδίας	131.740
Λακωνίας	105.851
Μεσσηνίας	130.417
Ἀργολίδος — Κορινθίας	127.820
Κυκλάδων	123.299
Κερκύρας	96.940
Κεφαλληνίας	77.382
Ζακύνθου	44.557

1.437.026

Ἐκ τῶν πρωτευουσῶν δὲ νομῶν τινων εἶχον κατοίκους

αἱ Ἀθῆναι	44.510
Πάτραι	19.641
Τρίπολις	7.020
Σπάρτη	2.699
Κέρκυρα	15.452

Κατὰ φύλον δ' ὁ πληθυσμὸς εἶχεν ὡς ἑξῆς :

ἄρρενες	754.176
θῆλεις	703.718

1.457.894

ὥστε ἐπὶ 100 κατοίκων ἀνζυγοῦσιν ἄρρενες μὲν 51,73, θῆλεις δὲ 48.27.

Καθ' ἡλικίαν δὲ καὶ φύλον ὁ πληθυσμὸς εἶχεν ὡς ἑξῆς :

ἐτῶν	ἄρρενα	θῆλεα	σύνολον
0— 1	22.427	21.684	44.111
1— 5	82.431	80.465	162.896
5—10	97.429	91.173	188.602
10—15	81.025	71.339	152.364
15—20	62.986	73.843	136.829
20—25	56.017	61.126	117.143
25—30	74.131	69.150	143.281
30—35	54.242	46.835	101.077
35—40	51.751	46.412	98.163
40—45	32.691	28.840	61.531
45—50	31.208	31.845	3.053
50—55	22.152	19.880	42.032
55—60	22.756	22.725	45.481
60—65	14.209	13.228	28.237
65—70	12.610	12.337	24.947
70—75	6.815	5.663	12.478
75—80	4.231	3.853	8.085
80—85	1.874	1.557	3.431
85—90	941	940	1.881
90—95	351	340	691
95—100	197	232	429
100 καὶ ἐπέκεινα	129	149	278
	733.308	703.718	1.437.026

Κατὰ πολιτικὴν κατάστασιν δ' εἶχεν ὡς ἐξῆς·

	ἄρρετες	θήλειαι	σύνολον
ἄγαμοι . . .	466.589 . . .	378.058	844.647
ἐγγαμοι . . .	239.895 . . .	244.250	484.145
ἐν χηρείᾳ . .	25.309 . . .	81.410	106.719
	<u>731.793</u>	<u>703.718</u>	<u>1.435.511 ;</u>

Κατ' ἐπιτηδεύματα δ' εἶχεν ὡς ἐξῆς

γεωργοί	218,027
βιομήχανοι	48.129
ποιμένες	44.532
κτηματῖαι	31.234
ἐργάται	22.665
ἐργάτριαι	5.735
ἔμποροι	18.952
ναυτικοί	25.178
ὑπηρέται	17.482
ὑπηρέτριαι	10.808
ἀγωγιάται καὶ ἀμαξηλάται	3.276
δικηγόροι	1.141
καλλιτέχναι	958
ἰατροί	797
φαρμακοποιοί	335
μαῖται	769
κληρικοί	6.649
ὑπάλληλοι δημοσίου	5.343
» δημοτικοί	4.109
διδάσκαλοι	1.613
διδασκάλισσαι	460
στρατιωτικοί ξηρᾶς	12.420
πολεμικὸν ναυτικὸν	1.315
μαθηταί	61.885
μαθήτριαι	11.695
	<u>556.507</u>

Ἐκ τοῦ πίνακος τούτου ἐλλείπει τὸ ἐπιτήδευμα 901,387 κατοίκων, δι' οὓς λόγους ἐσημειώσαμεν καὶ ἀνωτέρω ἐν τῇ ἀπογραφῇ τοῦ 1861.

Ὡς δὲ κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο, οὕτω καὶ ἤδη ἐπικρατοῦν ἐπιτήδευμα εἶνε τὸ τοῦ γεωργοῦ, δεύτερον δ' ἔρχεται τὸ τοῦ βιομηχάνου καὶ τρίτον τὸ τοῦ ποιμένου, ἐνῷ κατὰ τὸ 1861 οἱ βιομήχανοι ἦσαν ὀλιγαριθμότεροι τῶν ποιμένων· τοῦτο βεβαίως δεικνύει τὴν πρὸς βιομηχανικὰ ἔργα μείζονα τροπὴν τῶν κατοίκων.

Κατὰ θρησκευήματα δ' ὁ πληθυσμὸς εἶχεν ὡς ἐξῆς·

Χριστιανοὶ ὁρθόδοξοι	1.441.810
» ἀλλόδοξοι	12.585
ἀλλόθρησκοι	3.499

1.457.894

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀλλοθρήσκων ἠῤῥξησε δυσαναλόγως ἀπὸ τοῦ 1861, κα-
θόσον διὰ τῆς προσαρτήσεως τῶν Ἰονίων νήσων προσετέθησαν 2.582
Ἰσραηλῖται.

Κατὰ τὴν λαλουμένην δὲ γλῶσσαν ὁ πληθυσμὸς εἶχεν ὡς ἐξῆς·

Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὠμίουν	1 389.953
» » δὲν »	67.941

Ἐκ τῶν τελευταίων 37.598 εἶχον συνήθη γλῶσσαν τὴν ἀλβανικὴν,
1,217 τὴν βλαχικὴν τῶν γκαραγκούνιδων, οἱ δὲ λοιποὶ διαφόρους εὐρω-
παϊκὰς γλώσσας.

Κατ' ἐθνότητα δ' εἶχεν ὡς ἐξῆς·

ἡμεδαποὶ	1.410.443
ἀλλοδαποὶ	19.958

Σημειωτέον δ' ὅτι δὲν ἐξηκριβώθη ἡ ἐθνότης 6.625 περίπου κατοί-
κων· προσέτι δὲν περιλαμβάνονται ἐν τῇ ἀνωτέρῳ σημειώσει οἱ στρα-
τιωτικοί.

Κατὰ δὲ τὴν παιδευσιν εἶχεν ὡς ἐξῆς·

ἐγγράμματοι	{ ἄρρενες 207.129	{ 251.483
	{ θήλεις 44.354	
ἀγράμματοι		1.186.411

Ἐν τοῖς ἀγράμματοις περιλαμβάνονται βεβαίως καὶ τὰ νήπια, ἥτοι
207.007· θεν ἀφαιρουμένων τούτων ἔχομεν ἐγγράμματους

ἄρρενας μὲν 32.96 ἐπὶ τοῖς 100

θήλεις δὲ 7.37 » » »

Κατ' οἰκογενείας δὲ καὶ οἰκοδομὰς εἶχεν ὡς ἐξῆς·

Οἰκογένειαι	327.809
κατωκημένα κτίρια	312.519

ἥτοι ἐκάστη μὲν οἰκογένεια συνέκειτο κατὰ μέσον ὅρον ἐκ 4.38 περίπου
ἀτόμων, ἕκαστον δὲ κατωκημένον κτίριον περιελάμβανε 4.66 περίπου
ἄτομα.

Μορὰι ὑπῆρχον 152 (ἐξ ὧν 4 γυναικεῖται μετὰ 98 καλογραιῶν καὶ 2
δυτικὴ μετὰ 27 καλογραιῶν). Μοναχοὶ δὲ 1863.

Ἀπογραφὴ τοῦ 1879. — Ἡ ἀπογραφὴ αὕτη ἐγένετο ἔχοντος τὴν διεύθυνσιν τοῦ τμήματος τῆς δημοσίας οἰκονομίας τοῦ κ. Α. Μανσόλα, ὡς καὶ κατὰ τὸ 1870. Ἴδου δὲ τὰ γενικὰ ἐξαγόμενα τῆς ἀπογραφῆς ταύτης.

Ὁ πληθυσμὸς τοῦ κράτους (περιλαμβανομένων τῶν στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν) ἀνῆρχετο εἰς 1,679,470 ἄτομα, ἥτοι ἦν ἀνώτερος τοῦ κατὰ τὸ 1870 κατὰ 221,576 ἄτομα· ὅθεν καὶ κατὰ τὴν δεκαετίαν ταύτην ἡ πρόοδος τοῦ πληθυσμοῦ ὑπῆρξε μείζων τῆς προηγηθείσης, καθόσον ἐνῶ κατ' ἐκείνην ἡ αὐξήσις ἦν 1 ἐπὶ τῆς 100, κατὰ τὴν παροῦσαν εἶνε 1,69. Τοῦτο ἴσως δὲν εἶνε ἄσχετον πρὸς τὴν κατὰ τὴν παροῦσαν δεκαετίαν ἐπελθοῦσαν παγίωσιν τῆς καθολικῆς τάξεως συνεπεῖα τῆς ἐντελοῦς ἐκριζώσεως τῆς ληστείας.

Ὁ πληθυσμὸς εἶχε κατὰ τμήματα ὡς ἑξῆς·

Πελοπόννησος	709.245
Στερεὰ	441.033
Ἐπτάνησος	244.433
Λοιπὰ νῆσοι	259.056
	1.653.767

Κατὰ νομοὺς δ' εἶχεν ὡς ἑξῆς·

Ἀττικῆς — Βοιωτίας	185.364
Ἀκαρνανίας — Αἰτωλίας	138.444
Ἀργολίδος — Κορινθίας	136.081
Ἀρκαδίας	148.600
Ἀχαΐας — Ἥλιδος	181.632
Εὐβοίας	95.136
Λακωνίας	121.116
Μεσσηνίας	155.760
Κυκλάδων	132.020
Φθιώτιδος — Φωκίδος	128.440
Κερκύρας	95.248
Κεφαλληνίας	91.404
Ζακύνθου	44.522
	1.653.767

Ἐκ τῶν πρωτευουσῶν δὲ νομῶν τινων εἶχον κατοίκους

αἱ Ἀθῆναι	63.374
Πάτραι	25.494
Τρίπολις	10.057
Σπάρτη	3.595
Κέρκυρα	16.515

Ὁ πληθυσμὸς τοῦ κράτους ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἔκτασιν αὐτοῦ (50,211 τετρ. χιλ.) ἦτο 32.94 κάτοικοι ἀνὰ πᾶν τετρ. χιλ. ἐνῶ κατὰ τὸ 1861 ἦσαν μόνον 24.143.

Κατὰ φύλον δ' ὁ πληθυσμὸς εἶχεν ὡς ἐξῆς·

ἄρρενες	880.952
θῆλεις	798.518
	1.679.470

ὥστε ἐπὶ 100 κατοίκων ἀναλογοῦσιν ἄρρενες μὲν 52,45, θῆλεις δὲ 47,55· ἤτοι ἡ δυσαναλογία μεταξὺ ἀρρένων καὶ θηλέων κατέστη μείζων ἢ κατὰ τὴν προηγουμένην ἀπογραφὴν, καὶ δὴ πρὸς ὄφελος τῶν ἀρρένων.

Καθ' ἡλικίαν δὲ καὶ φύλον ὁ πληθυσμὸς εἶχεν ὡς ἐξῆς·

ἐτῶν	ἄρρενες	θῆλεις	σύνολον
0—4	8.710	7.972	16.682
1—5	120.414	112.635	233.049
5—10	110.633	101.945	212.578
10—15	100.793	85.733	186.526
15—20	77.018	86.906	163.924
20—25	59.311	63.226	122.537
25—30	70.156	71.799	141.955
30—35	56.491	53.184	109.675
35—40	64.431	59.762	124.193
40—45	53.524	34.774	88.298
45—50	41.679	35.629	77.308
50—55	22.271	19.144	41.415
55—60	24.761	24.847	49.608
60—65	14.720	13.382	28.102
65—70	14.370	14.309	28.679
70—75	6.821	5.809	12.630
75—80	5.447	4.993	10.440
80—85	1.609	1.506	3.115
85—90	1.027	1.116	2.143
90—95	288	308	596
95—100	213	292	505
100 καὶ ἐπέκεινα	115	137	252
	854.802	798.508	1.653.310
ἀπροσδιορίστου ἡλικίας	447	10	457
	855.249	798.518	1.653.767

Κατὰ πολιτικὴν κατάστασιν δ' εἶχεν ὡς ἐξῆς·

	ἄρρενες	θῆλεις	σύνολον
ἄγαμοι	582.519	434.164	986.683
ἐγγαμοι	277.758	276.704	554.462
ἐν χηρείᾳ	24.694	87.640	112.334
μὴ ἐξακριβωθέντες	278	10	288
	885.249	798.518	1.653.767

Κατ' ἐπιτηδεύματα δ' εἶχεν ὡς ἐξῆς·

γεωργοί	207.846
βιομήχανοι	44.959
ἔμποροι	34.133
ναυτικοί	16.157
κτηματῖαι	32.345
ποιμένες	46.645
ἐργάται	38.234
ἐργάτριαι	4.732
ἀγωγιάται	2.415
διδάσκαλοι	2.194
διδασκάλισσαι	624
ἰατροί	1.280
φαρμακοποιοὶ	447
μαῖται	820
δικηγόροι	1.690
καλλιτέχναι	1.800
μηχανικοὶ	705
δημοσιογράφοι	74
κληρικοὶ	7.952
ὑπηρέται	25.437
ὑπηρέτριαι	15.598
ὑπάλληλοι δημόσιοι	7.706
» δημοτικοί	2.872
στρατιωτικοὶ ἐν ἀργίᾳ	1.265
» ἐν ἐνεργείᾳ	18.521
ἄνδρες πολέμ. ναυτικοῦ	2.002
ναυτικοὶ ἀποδημοῦντες	5.180
	523.533

Κατὰ θρησκεύματα δ' ὁ πληθυσμὸς εἶχεν ὡς ἐξῆς·

Χριστιανοὶ ὀρθόδοξοι	1.635.698
» ἀλλόδοξοι	14.677
ἀλλόθρησκοι	3.392
	1.653.767

Κατὰ δὲ τὴν λαλουμένην γλῶσσαν ὁ πληθυσμὸς εἶχεν ὡς ἐξῆς·

Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὠμίουν	1.620.612
» » δὲν »	58.858

Ὡστε ὁ ἀριθμὸς τῶν μὴ λαλούντων τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν προηγουμένην ἀπογραφὴν εἶνε κατὰ 9,083 κατώτερος.

Κατ' ἐθνότητα δ' εἶχεν ὡς ἑξῆς·

ἡμεδαποὶ	1.615.898
ἀλλοδαποὶ	31.837
μὴ ἐξακριβωθέντες	6.032
	1.653.767

Κατὰ δὲ τὴν παιδείου εἶχεν ὡς ἑξῆς·

ἐγγράμματοι	{ ἄρρενες . . . 262.856	{ 318.949
	{ θήλεις . . . 56.093	
ἀγράμματοι		1.360.521

Ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀγραμμάτων ἀφαιροῦντες τὰ μέχρις ἡλικίας 5 ἐτῶν νήπια, πορίζομεθα ὅτι ἄρρενες μὲν ἀνελόγουν 46,06 ἐπὶ τοῖς 100, θήλεις δὲ 23.08.

Κατ' οἰκογενείας δὲ καὶ οἰκοδομὰς εἶχεν ὡς ἑξῆς·

Οἰκογένειαι	357.727
κατρωκημένα κτίρια	316.300

ἥτοι ἐκάστη μὲν οἰκογένεια συνέκειτο κατὰ μέσον ὄρον ἐκ 4.62 περίπου ἀτόμων, ἕκαστον δὲ κατρωκημένον κτίριον περιελάμβανε 5.23 ἄτομα.

Morai ὑπῆρχον 168 (ἐξ ὧν 23 γυναικεῖσι μετὰ 541 κολογραφῶν καὶ 7 δυτικαὶ μετὰ 132 κολογραφῶν). Μοναχοὶ δὲ 2.116.

Ἑλληνας ἐν ἀλλοδαπῇ. — Ὡς ἐρρέθη, ἡ ἀπογραφὴ δὲν περιορίσθη μόνον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Βασιλείου, ἀλλὰ περιέλαβε καὶ τοὺς ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ διαμένοντας ἑλλήνας πολίτας· ἡ τοιαύτη ἀπογραφὴ διὰ τῶν προξενικῶν ὀργάνων ἐνεργηθεῖσα, δὲν ἐγένετο οὔτε πλήρης οὔτε τελεία. Σπουδαιότατα κέντρα Ἑλληνισμοῦ, οἷον ἡ Κων[σταντινούπολις], ἡ Σμύρνη, ἡ Ἀλεξάνδρεια παρέχουσιν ἐξαγόμενα προφανέστατα κατὰ πολὺ τῶν πραγμάτων ὑποδεέστερα. Ὅθεν μόνον κατὰ προσέγγισιν δύναται ἡ τοιαύτη ἀπογραφὴ νὰ παράσχη ἀμυδρὰν εἰκόνα τῶν ἑξῶ τοῦ Κράτους ἐλλήνων πολιτῶν. Ἐξ 189 δὲ προξενικῶν περιφερειῶν ὑπέβαλον πίνακας μόνον 156, ὧν ἰδοὺ τὸ περιεχόμενον ἐν περιλήψει.

	ἄρρενες	θήλεις	σύνολον
Ἀργεντινὴ Δημοκρατία	32	0	32
Αὐστρία	267	98	365
Βέλγιον	14	4	18
Βρασιλία	0	0	0
Γαλλία	285	114	399
Γερμανία	31	0	31
Δανία	0	1	1
Ἑλβετία	40	12	52
Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι	67	15	82
Ἰσπανία	3	1	4

Ἰταλία	537	247	784
Νορβηγία	0	0	0
Μεγάλη Βρετανία	393	215	608
Ὀλλανδία	7	0	7
Περσία	4	2	6
Ρωμανία	7819	2669	10488
Ρωσσία	3105	1573	4678
Σερβία	61	11	72
Σουηδία	0	0	0
Τουρκία	27169	16695	43864
	<u>39834</u>	<u>21657</u>	<u>61491</u>

Ἀπογραφὴ Ἡπειροθεσσαλίας 1881

Ἄμα τῇ προσαρτήσει τῶν χωρῶν τούτων εἰς τὴν Ἑλλάδα, διετάχθη ἀπογραφὴ τῶν κατοίκων, ἣτις καὶ ἐγένετο κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον τοῦ ἔτους 1881. Ἡ ἀπογραφὴ αὕτη ἔνεκα πλείστων λόγων, οἷον τοῦ ἀπαρσκειοῦ τῶν κατοίκων, τοῦ φόβου μὴ ἡ ἀπογραφὴ χρησιμεύσῃ πρὸς στρατολογικοὺς ἢ φορολογικοὺς σκοποὺς, τῆς ταχύτητος μεθ' ἧς διεξήχθη, δὲν φέρει ἀνκμφισβήτητα ἐξαγόμενα. Εἶνε δὲ καὶ κατὰ τοῦτο ἐλλιπής, ὅτι δὲν ἐζητάσθησαν κατ' αὐτὴν ὅσα κατὰ τὰς προεκτεθείσας ἀπογραφὰς εἴθιστο νὰ ἐξετάζωνται. Τὰ πορίσματα τῆς ἀπογραφῆς ταύτης ἐδημοσιεύθησαν ἐν ἰδίῳ τεύχει μετὰ εἰσαγωγῆς συντεταγμένης ὑπὸ τοῦ τότε διευθύνοντος τὸ τμήμα τῆς δημ. Οἰκονομίας κ. Ν. Καζάζη.

Ὁ πληθυσμὸς τῶν προσαρτηθεισῶν χωρῶν ἀνῆρχετο εἰς 299,677 κατοίκους (συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ἀποδημούντων) εἶχε δὲ κατὰ νομοὺς ὡς ἐξῆς·

Νομὸς Ἀρτης	31.178
» Λαρίσσης	145.706
» Τρικάλων	117.109
Ἀποδημοῦντες	5.684
	<u>299.677</u>

Ἐκ δὲ τῶν πόλεων πολυανθρωποτάτη ἦν ἡ Λάρισα ἔχουσα 13.169 κατοίκους.

Ὁ πληθυσμὸς ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἑκτασιν τῆς χώρας (13.395.48 τετρ. χιλ.) ἦτο 22,98 κάτοικοι ἀνὰ ἑκάστον τετρ. χιλ. ἐνῶ ἐν τῷ παλαιῷ βασιλείῳ ἀνελόγουν 32.94.

Κατὰ φύλιν δ' ὁ πληθυσμὸς εἶχεν ὡς ἐξῆς·

ἄρρενες	153.790
θῆλεις	140.203
	<u>293.993</u>

ἥτοι ἐπὶ 100 κατοίκων ἄρρενες μὲν ἦσαν 52.31, θῆλεις δὲ 47.69.

Καθ' ἡλικίαν δὲ καὶ φύλον εἶχεν ὡς ἐξῆς·

ἔτη	ἄρρενες	θήλειαι	σύνολον
0 — 1	3.328	2.916	6.244
1 — 5	22.687	20.376	43.063
5 — 10	21.654	19.193	40.841
10 — 15	15.163	14.465	29.628
15 — 20	9.957	14.009	23.966
20 — 25	12.204	10.797	23.001
25 — 30	14.415	13.145	27.560
30 — 35	11.230	29.257	20.487
35 — 40	11.851	9.336	21.187
40 — 45	6.479	4.599	11.078
45 — 50	7.950	6.568	14.518
50 — 55	4.843	3.875	8.718
55 — 60	4.219	4.097	8.316
60 — 65	2.439	2.315	4.754
65 — 70	2.236	2.235	4.471
70 — 75	1.382	1.351	2.733
75 — 80	937	827	1.764
80 — 85	478	421	899
85 — 90	180	195	375
90 — 95	92	98	190
95 — 100	34	74	108
100 καὶ ἐπέκεινα	32	54	76
	153.790	140.203	293.993

Κατ' ἐπιτηδεύματα δ' ὁ πληθυσμὸς εἶχεν ὡς ἐξῆς·

Γεωργοὶ	31.570
Βιομήχανοι	7.687
Ἑμποροὶ	4. 71
Ναυτικοὶ	814
Κτηματῖαι	4.608
Ποιμένες	6.154
Ἐργάται	8,384
Ἐργάτριαι	891
Ἀγωγιάται	1.825
Διδάσκαλοι	419
Διδασκάλισσαι	45
Ἴατροὶ	200
Φαρμακοποιοὶ	45
Μαῖται	21
Δικηγόροι	33
Καλλιτέχναι	110
Δημοσιογράφοι	2
Κληρικοὶ	1.212
Ὑπάλληλοι	928
Ὑπηρέται	4.338
Ὑπηρέτριαι	1.112
	75.269

Κατὰ θρησκευματα δ' ὁ πληθυσμὸς εἶχεν ὡς ἐξῆς·

Χριστιανοὶ ὀρθόδοξοι	266,688
» ἀλλόδοξοι	24,165
Ἰουδαῖοι	3,140

Εἶνε ἐν τούτοις βέβαιον ὅτι πολλοὶ ὀθωμανοὶ ἐκ προλήψεως ἀπέφυγον τὴν ἀπογραφὴν. Ἐπειδὴ ὅμως βραδύτερον ἠκολούθησε γενικὴ σχεδὸν με-
τανάστευσις τῶν ὀθωμανῶν, μὴ ἐκτιμησάντων τὴν πατρικὴν πρὸς αὐτοὺς
μέριμναν τῆς Ἑλλ. κυβερνήσεως, ἄγνωστον ἂν ὑπάρχῃ σήμερον τὸ ἥμισυ
κἂν τῶν τότε ἀπογραφέντων.

Κατ' οἰκογενείας δὲ καὶ οἰκοδομὰς εἶχεν ὡς ἐξῆς :

Οἰκογένειαι	63,058
Κατωκημένα κτίρια	51,879

ἦτοι ἐκάστη μὲν οἰκογένεια ἀπετελεῖτο κατὰ μέσον ὅρον ἐκ 4.66 ἀτόμων,
ἕκαστον δὲ κατωκημένον κτίριον περιελάμβανε 5.66 ἄτομα.

Morai ὑπῆρχον 74 μετὰ 488 μοναχῶν.

Ἀπογραφὴ Ἀθηνῶν 1884. Κατὰ τὸ 1884 ἐγένετο εἰδικὴ ἀπο-
γραφὴ διὰ τὰς Ἀθήνας καὶ τὰ περίχωρα. Ἡ ἀπογραφὴ ἐγένετο διὰ δελτίων
κατὰ τὸ ἀγγλικὸν σύστημα, διαιεθέντος ἑκάστου ἄστυν. τμήματος τῆς
πόλεως εἰς 6 ἀπογραφικὰς περιφερείας· ἐκάστης περιφερείας τὴν ἀπογρα-
φὴν διηύθυνεν εἰς ὑπουργ. ὑπάλληλος, τὴν δ' ἄνωτάτην ἐπίβλεψιν εἶχεν
ὁ διευθυντὴς τῆς δημ. οἰκονομίας κ. Ν. Καζάζης. Τὰ τῆς ἀπογραφῆς
ταύτης ἐξαγόμενα δὲν ἐδημοσιεύθησαν μὲν ὡς ἐσκοπεῖτο, πλὴν πρόχει-
ρος μικρὸς πῖναξ τυπωθεὶς παρέχει ἰδέαν τῆς καταστάσεως τῆς πόλεως
κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Ἴδου ἐν περιλήψει τὰ γενικὰ ἐξαγόμενα.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως μετὰ τῶν προαστείων ἀνῆρχετο εἰς 84,903
κατοίκους, ἦτοι κατὰ 16,244 περισσότερον ἢ κατὰ τὸ 1879. Ἀναλυ-
τικῶς δὲ ὁ πληθυσμὸς οὗτος διηρεῖτο ὡς ἐξῆς :

	<i>ἄρρετες</i>	<i>θήλειαι</i>	<i>σύνολον</i>
Πόλις Ἀθηνῶν	37.11	35.472	72.483
Φιλανθρωπικὰ καταστήματα . .	492	345	837
Ἐκπαιδευτήρια	361	280	641
Ξενοδοχεῖα	920	169	1,089
Φυλακαὶ	479	9	488
Στρατιωτικοὶ ἐν ἐνεργείᾳ . . .	6.137	0	6.137
	<u>45.400</u>	<u>36.275</u>	<u>81.675</u>

Περίχωρα	ἄρρενες	θήλειαι	σύνολον
Ἀμπελόκηποι	125	117	242
Κολοκυθοῦ	485	346	831
Σεπόλια	167	126	293
Πατήσια καὶ Κυψέλη	606	520	1.126
Παλαιὸν Φάληρον	26	8	34
Νέον Φάληρον	99	54	153
Προάστεια ἐν Ἐλαιῶνι	335	214	549
	1.843	1,385	3.228

ἦτοι ἐπὶ τοῦ ὅλικοῦ ἀθροίσματος ἀνελόγουν ἄρδρες μὲν 55.64, θήλειαι δὲ 44.36.

Καθ' ἡλικίαν δὲ καὶ φύλον ὁ πληθυσμὸς εἶχεν ὥς ἐξῆς·

ἐτῶν	ἄρρενες	θήλειαι	σύνολον
0 — 4	758	716	1.474
4 — 5	3.582	3.843	7.425
5—10	4.356	4.314	8.673
10—15	4.564	4.648	9.212
15—20	5.008	5.158	10.166
20—25	8.180	3.711	11.892
25—30	3.731	3.408	7.139
30—35	3.652	2.384	6.036
35—40	3.820	2.779	6.599
40—45	2.897	1.628	4.525
45—50	2.463	1.657	4.120
50—55	1.204	746	1.950
55—60	1.109	984	2.093
60—65	588	522	1.110
65—70	570	578	1.148
70—75	331	217	548
75—80	240	206	446
80—85	107	83	190
55—90	53	45	98
90—95	14	18	32
95—100	8	10	18
100 καὶ ἐπέκεινα	5	5	10
	47.243	37.660	84.903

Κατὰ πολιτικὴν κατάστασιν δ' ὁ πληθυσμὸς εἶχεν ὥς ἐξῆς·

	ἄρρενες	θήλειαι	σύνολον
Ἀγαμοὶ	33.505	21.492	54.997
Ἐγγαμοὶ	12.740	11.595	24.335
Ἐν χηρείᾳ	998	4.573	5.571

Κατ' ἐπιτηδεύματα δ' εἶχεν ὥς ἐξῆς·

βιομήχανοι	5.284
ἐμποροὶ	3.542

ναυτικοὶ	141
κτηματῖαι	1.449
γεωργοὶ	581
ποιμένες	116
ἐργάται	5.182
ἐργάτριαι	820
διδάσκαλοι	365
διδασκάλισσαι	328
μαθηταὶ	6.978
μαθητρίαι	3.231
ἰατροὶ	257
φαρμακοποιοὶ	64
μαῖται	53
δικηγόροι	503
καλλιτέχναι	399
μηχανικοὶ	219
δημσιογράφοι	50
κληρικοὶ	219
ὑπάλληλοι δημόσιοι	1.467
» δημοτικοὶ	76
» ἰδιωτικοὶ	1.023
στρατιωτικοὶ ἐν ἀργίᾳ	341
» ἐν ἐνεργείᾳ	6,137
ὑπηρέται	4,155
ὑπηρέτριαι	3,440
	46.258

Κατὰ θρησκευματα δ' εἶχεν ὡς ἑξῆς·

Χριστιανοὶ ὀρθόδοξοι	82.713
« ἀλλόδοξοι	2.145
ἀλλόθρησκοι	45
	84.903

Ἐκ τῶν χριστιανῶν ἀλλοδόξων ἦσαν·

καθολικοὶ	1.619
διαμαρτυρόμενοι	431
εὐαγγελικοὶ	88
λουθηρανοὶ	7
	2.145

Ἐκ δὲ τῶν ἀλλοθρήσκων ἦσαν

ὀθωμανοὶ	21
ἰουδαῖοι	24
	45

Κατὰ τὴν ἀστικὴν δὲ κατάστασιν εἶχεν ὁ πληθυσμὸς ὡς ἐξῆς·

δημόται	44.608
ἐτεροδημόται	30.825
ἀλλοδαποὶ	9.171
ἀγνώστου δημοτικότητος	299
	84.903

Ἐκ τῶν ἀλλοδαπῶν δ' ἦσαν·

Ἕλληνες (ὑπήκοοι ὀθωμανοὶ)	6860
ἄγγλοι	457
γάλλοι	314
ῥῶσσοι	70
αὐστριακοὶ	165
γερμανοὶ	265
ἰταλοὶ	695
ἐλβετοὶ	76
ἰσπανοὶ	16
ἀμερικανοὶ	23
ἀρμένιοι	9
βέλγοι	13
δανοὶ	7
σέρβοι	7
αἰγύπτιοι	76
ῥωμοῦνοι	38
βούλγαροι	48
ἐβραῖοι	32
ὀλλανδοὶ	2
πέρσαι	1

Κατὰ τὴν παιδείαν δ' ὁ πληθυσμὸς εἶχεν ὡς ἐξῆς·

	ἄνδρες	γυναῖκες	σύνολον
ἐγγράμματοι	25.582	12.637	38.219
ἀγράμματοι	21.661	25.023	46.684
			84.903

ἦτοι ἐπὶ 100 κατοίκων ἀρρένων ἐγγράμματοι ἦσαν 54.17· ἐπὶ 100 δὲ θηλέων ἦσαν ἐγγράμματοι 33.56.

6' — Περὶ ληξιαρχικῆς κινήσεως τοῦ πληθυσμοῦ.

Ὡς γνωστόν, ἡ ληξιαρχικὴ κίνησις τοῦ πληθυσμοῦ περιλαμβάνει τὰ τρία σπουδαιότατα γεγονότα, ἥτοι τὰς γεννήσεις, τοὺς γάμους καὶ τὰς ἀποβιώσεις· κατ' αὐτὰ ἐξετάζεται συνήθως οὐ μόνον πόσοι ἐγεννήθησαν, ἀλλὰ καὶ τίνος φύλου καὶ τίνος καταστάσεως ἦσαν οἱ γεννηθέντες, ἥτοι ἂν ἐγεννήθησαν γνήσια ἢ νόθα, ὑγιᾶ ἢ τυφλὰ ἢ κωφάλαλα κλπ. Ἐπὶ τῶν γάμων ὡσαύτως ἐξετάζεται οὐ μόνον πόσοι συνεζεύχθησαν, ἀλλὰ τίνος ἡλικίας ἦσαν οἱ συζευχθέντες καὶ τίνος πολιτικῆς καταστάσεως, ἥτοι ἂν ἦσαν πρωτογαμοῦντες ἢ ἐν χηρείᾳ· ἐπὶ δὲ τῶν ἀποβιώσεων ἐξετάζεται καὶ τίνος ἡλικίας, τίνος φύλου, τίνος πολιτικῆς καταστάσεως ἦσαν οἱ ἀποθανόντες, ἔτι δὲ καὶ ἐκ τίνος ἀσθενείας, ἢ τίνος ἄλλου λόγου προῆλθεν ὁ θάνατος. Παρ' ἡμῖν ἐζητοῦντο μὲν πάντοτε πᾶσαι αἱ ἀνωτέρω πληροφορίες, πλὴν ἄλλαι μὲν λίαν ἐλλιπεῖς συνελέγοντο, ἄλλαι δ' οὐδόπως ὅθεν προετιμήσαμεν νὰ παραλίπωμεν τὰς λεπτομερείας ταύτας, μὴ οὕτως ἄλλως τε ἀσφαλεῖς, περιοριζόμενοι ν' ἀναφέρωμεν μόνον ἐν γένει τὰς γεννήσεις, τοὺς γάμους καὶ τὰς ἀποβιώσεις, νὰ παραπέμψωμεν δὲ τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ ἐρευνήσωσι τὰς λεπτομερείας εἰς τὰς ἐπισήμους στατιστικὰς δημοσιεύσεις τῆς περιόδου ταύτης.

Ἀρχόμεθα ἤδη τῆς ληξιαρχικῆς κινήσεως τοῦ πληθυσμοῦ ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους τῆς περιόδου, ἥτοι τοῦ 1861. Ἰδού δὲ τὰ ἐξαγόμενα.

Γεννήσεις	32,405
Γάμοι	7,175
Ἀποβιώσεις	22,969

Συγκρίνοντες τὸ ἔτος τοῦτο πρὸς τὸ προηγούμενον παρατηροῦμεν αὐξήσιν μὲν τῶν γεννήσεων κατὰ 1,547 ἄτομα, ἐνῶ τῶν ἀποβιώσεων μόνον κατὰ 815 ἄτομα.

Ἡ δὲ ἀναλογία τῶν γεννήσεων κλπ. πρὸς τὸν πληθυσμὸν εἶχε κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ὡς ἐξῆς·

1 γάμος	ἐπὶ	152.86	κατοίκων
1 γέννησις	»	31.22	»
1 ἀποβίωσις	»	45.75	»

Κατὰ τὰ δύο ἐπόμενα ἔτη 1862 καὶ 1863 ἔνεκα τῆς ἀνωμάλου πολιτικῆς καταστάσεως δὲν κατωρθώθη πλήρης ἡ συγκέντρωσις τῶν δεουσῶν πληροφοριῶν, ὅθεν καὶ οὐδεμίᾳ κατηρτίσθη στατιστικὴ ληξιαρχικῆς κινήσεως τοῦ πληθυσμοῦ, καὶ αὕτῃ δ' ἡ τοῦ ἔτους 1861 ἐδημοσιεύθη

κατὰ τὸ 1863 ὑπὸ τοῦ τότε διευθυντοῦ τοῦ Γραφείου τῆς Δ. Οἰκονομίας
κ. Σ. Α. Σπηλιωτᾶκη.

Τὰ ἐπόμενα ἔτη 1864—1883 διαιρέσωμεν πρὸς εὐκολίαν εἰς δύο δε-
καετίαις.

ἔτη	γεννήσεις	γάμοι	ἀποβιώσεις
1864	32.547	6.969	23.654
1865	34.871	7.687	24.191
1866	38.682	8.558	27.408
1867	42.370	8.553	28.134
1868	40.875	8.655	32.444
1869	41.542	9.488	32.561
1870	40.932	8.987	31.881
1871	41.867	9.475	29.640
1872	42.997	8.924	31.004
1873	42.189	9.985	36.861

Ὅθεν αἱ μὲν γεννήσεις τῆς δεκαετίας ταύτης ἦσαν κατὰ μέσον ὄρον
39,887 περίπου κατ' ἔτος, οἱ γάμοι 8,728, καὶ αἱ ἀποβιώσεις 29,877
ἦτοι κατὰ 10 περίπου χιλιάδας αἱ γεννήσεις ὑπερέβαινον κατ' ἔτος τὰς
ἀποβιώσεις· ἡ αὐξήσις αὕτη εἶνε ὄντως κατωτέρα τῆς ἐκ τῆς ἀπο-
γραφῆς προκυπτούσης κατὰ 2 χιλιάδας περίπου· πλήν, ὡς γνωστόν,
ἡ ἀριθμητικὴ αὐξήσις τῶν κατοίκων χώρας τινὸς δὲν ἐξαρτᾶται μόνον ἐκ
τῆς ὑπεροχῆς τῶν γεννήσεων πρὸς τὰς ἀποβιώσεις, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἐγκα-
ταστάσεως ἀλλοδαπῶν ἐν τῇ χώρᾳ, ἢ τῆς ἀναχωρήσεως ἐτέρων ἐξ αὐ-
τῆς· διὰ τὴν Ἑλλάδα μάλιστα ἡ περίστασις αὕτη ἔχει σπουδαιότητα
ἐπιρροήν, ὡς ἐκ τῆς συχνῆς μεταναστεύσεως Ἑλλήνων ἐκ τῆς εὐρωπαϊκῆς
Τουρκίας εἰς τὴν ἐλευθέραν γωνίαν τῆς πατρίδος· ἡ δὲ μετανάστευσις
αὕτη γνωστὸν ὅτι ἔλαβεν ὠθησιν ἰδίως μετὰ τὴν ἐντελῆ ἐξάλειψιν τῆς
λυστείας, ἧτις συμπίπτει μὲ τὸ μέσον τῆς δεκαετίας ταύτης.

Τῆς δ' ἐπομένης δεκαετίας τ' ἀποτελέσματα ἔχουσιν ὡς ἐξῆς·

ἔτη	γεννήσεις	γάμοι	ἀποβιώσεις
1874	45.212	9.529	29.863
1875	44.386	10.250	30.936
1876	47.248	9.753	31.083
1877	46.355	9.472	32.280
1878	44.921	9.603	30.588
1879	41.683	9.322	30.498
1880	41.304	8.513	30.288

1881		41.659	..	7.843	..	32.195
1882		43.157		11.186		32.194
1883		43.061		1'.615		34.619

Ὅθεν αἱ μὲν γεννήσεις τῆς δεκαετίας ταύτης ἦσαν κατὰ μέσον ὄρον 43,848 κατ' ἔτος, οἱ γάμοι 9,808 αἱ δὲ ἀποβιώσεις 31,454, ἥτοι κατὰ 12,443 περίπου αἱ γεννήσεις ὑπερέβαινον κατ' ἔτος τοὺς θανάτους.

Σημειωτέον ὅμως ὅτι εἰς τὰ ἀνωτέρω ἐξαγόμενα δὲν περιλαμβάνονται αἱ ληξιαρχικαὶ κινήσεις τοῦ πληθυσμοῦ τῶν τριῶν νέων νομῶν Θεσσαλίας καὶ Ἡπείρου, αἵτινες ἀπὸ τοῦ 1881 προσηρτήθησαν, ὡς γνωστόν, εἰς τὴν Ἑλλάδα· ἴσως διότι ἀκριβεῖς ὅπως οὖν ληξιαρχικοὶ πίνακες δὲν κατωρθώθη νὰ τηρῶνται εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, τὸ Ὑπουργεῖον παρέλιπε πᾶσαν σχετικὴν δημοσίευσιν· ὅθεν περὶ τῶν τριῶν μνημονευθέντων νομῶν δὲν ἔχομεν εἰμὴ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1881, περὶ ἧς ἐποιησάμεθα λόγον ἀνωτέρω.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ἐν τῷ μέρει τούτῳ παραθέτομεν τοὺς Νόμους καὶ Β. Διατάγματα τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸ γραφεῖον τῆς δημ. : Οἰκονομικῆς καὶ τὴν στατιστικὴν αὐτοῦ ἐργασίαν, ἔτι δὲ καὶ τὰς μεθόδους, αἵτινες ὡς πρὸς τὴν στατιστικὴν τοῦ πληθυσμοῦ ἐκάστοτε ἐφηρμόσθησαν.

Νόμοι καὶ Διατάγματα.

Κατὰ πρῶτον διὰ Β. Δ. ἀπὸ 29 Ἀπριλ. 1834 (Ἐφ. Κυβ. 1834 σελ. 52) συνεστάθη ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Ἑσωτερικῶν *Γραφείον* τῆς *Δημοσίας Οἰκονομίας* συγχείμενον ἐκ 3 συμβούλων, 1 μηχανικοῦ, 2 γραμματέων καὶ 1 γραφέως. Εἰς τὸ γραφεῖον τοῦτο ἀνετέθησαν διὰ τοῦ αὐτοῦ Διατάγματος σπουδαιόταται ἐργασίαι, καθὰ διεξοδικῶς βλέπει τις ἐν αὐτῷ τῷ Διατάγματι· ἐνταῦθα ἀρκεῖ νὰ μνημονεύσωμεν τοῦ ἄρθρου 25 ἔχοντος ὡς ἐξῆς·

«Θέλει κάμει (τὸ γραφεῖον) κατάλογον ἀκριβῆ τῶν κατοίκων ὅλων τῶν πόλεων, κομμοπόλεων, χωρίων, μοναστηρίων κλπ. τοῦ Κράτους.

Εἰς τοὺς καταλόγους τούτους θέλει σημειώσει τὸν ἀριθμὸν τῶν οἰκογενειῶν καὶ ἀτόμων, διακρίνον αὐτοὺς μὲ τὸν πλέον κατάλληλον τρόπον κατὰ τε τὴν ἡλικίαν, τὸ γένος, τὸ ἐπάγγελμα καὶ τὸν τόπον τοῦ ζῆν· τὴν θρησκείαν, τὸν ἀριθμὸν τῶν ὑπκνδρευμένων καὶ ἀνυπάνδρων, τῶν αὐτοχθόνων καὶ ἀλλοδαπῶν.

Ὡσαύτως θέλει κάμει πίνακας τοῦ ἐτησίου ἀριθμοῦ τῶν γνησίων ἢ νόθων τέκνων· τῶν γάμων καὶ ἀποβιώσεων, σημειῶνον εἰς τὴν τελευταίαν περίπτωσιν τὴν ἡλικίαν καὶ τὴν νόσον».

Διὰ Β. Δ. ἀπὸ 20 Ὀβρίου 1836 (Ἐφ. Κυβ. 1836 σελ. 107) ἐκανοίσθησαν λεπτομερῶς τὰ τῶν *ληξιαρχικῶν πράξεων*. Κατ' αὐτὸ ληξίαρχοι εἶνε οἱ δήμαρχοι, οἵτινες κρατοῦσι βιβλία ἐν οἷς καταχωροῦσι τὰς γεννήσεις, τοὺς γάμους καὶ τὰς ἀποβιώσεις· πρὸς τὸν δήμαρχον λοιπὸν δέον νὰ γίνωνται αἱ δέουσαι δηλοποιήσεις· διὰ δὲ τὰ χωρία ἔνθα δὲν ἔδρευει δήμαρχος, αἱ δηλοποιήσεις γίνονται εἰς τὸν ἐφημέριον καὶ τὸν πάρεδρον τοῦ χωρίου, οὗτοι δὲ πέμπουσι ταύτας πρὸς τὸν δήμαρχον διὰ τὴν κατα-

χώρησιν εἰς τὰ βιβλία. Ὑπόχρεοι δὲ πρὸς δηλοποιήσιν ἐπὶ μὲν γεννήσεως εἶνε ὁ πατήρ, καὶ ἐν ἐλλείψει αὐτοῦ ἡ μάμμη, ἢ οἰοσδήποτε ἄλλος παρευρεθεὶς κατὰ τὴν γέννησιν. Ἐπὶ δὲ γάμου ὑπόχρεοι εἶνε οἱ σύζυγοι καὶ ὁ ἐφημέριος ὁ τελέσας τὸν γάμον. Ἐπὶ δὲ ἀποβιώσεως οἱ πλησιέστεροι συγγενεῖς, ἢ ἄλλοι παρόντες. Ἐν ἄρθρῳ 41 ὁρίζεται ὅτι οἱ δήμαρχοι ὀφείλουν νὰ συντάσσωσι κατὰ πάντα Ἰανουάριον πίνακα ὄλων τῶν γεννήσεων γάμων καὶ ἀποβιώσεων τοῦ παρελθόντος ἔτους, καὶ νὰ πέμπωσιν αὐτὸν εἰς τὸν διοικητὴν, εἰς οὗ τὴν περιφέρειαν ὑπάγονται, οἱ δὲ διοικηταὶ πέμπουσι τοὺς πίνακας εἰς τὸν ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Γραμματέα τῆς Ἐπικρατείας.

Κατὰ τὸ 1856 ἐψηφίσθη ὁ ληξιαρχικὸς Νόμος ὡς μέρος τοῦ νέου ἐλληνικοῦ ἀστικοῦ κώδικος, ἥτοι τὰ ἄρθρα 30—94 αὐτοῦ. (Εφ. Κυβ. 1856 σελ. 102). Αἱ διατάξεις τοῦ νόμου τούτου δὲν διαφέρουσιν οὐσιωδῶς τῶν τοῦ προρρηθέντος Β. Διατάγματος.

Τὸ Γραφεῖον τῆς Δ. Οἰκονομίας διὰ νόμου τῆς 5 Ἀπριλίου 1859 (Εφ. Κυβερ. σελ. 19) ἀνεσχηματίσθη συγκεῖμενον ἔκτοτε ἀπὸ 1 Διευθυντὴν ἔχοντα βαθμὴν καὶ μισθὸν Γεν. Γραμματέως, 2 Τμηματάρχας, 3 Γραμματεῖς καὶ 2 γραφεῖς.

Διὰ Β. Δ. τῆς 26 Ἰουλίου 1861 (Εφ. Κυβ. σελ. 72) ἐκανονίσθη ἡ ὑπηρεσία τοῦ Γραφείου τῆς Δ. Οἰκονομίας διαιρεθέντος τούτου εἰς 4 τμήματα, τὸ στατιστικόν, τὸ γεωργικὸν καὶ βιομηχανικόν, τὸ ἐμπορικὸν καὶ τὸ τηλεγραφικόν. Εἰς τὸ στατιστικὸν τμήμα ἀνετέθη ἡ ἀπογραφὴ τῶν κατοίκων τοῦ Κράτους, καὶ ἡ συλλογὴ παντὸς εἴδους στατιστικῶν πληροφοριῶν.

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Γραφείου προΐσταται ἐνὸς τμήματος, ἐκάστου δὲ τῶν ἄλλων εἰς τμηματάρχης· εἰς τοὺς γραμματεῖς δύνανται νὰ ἀνατεθῇ καὶ ἡ διεξαγωγὴ εἰδικῆς τινος ὑπηρεσίας.

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1864 τὸ Γραφεῖον περιορίσθη εἰς ἓν μόνον τμήμα ὑπηρετούμενον ὑφ' ἐνὸς τμηματάρχου, ἐνὸς ὑπουργ. γραμματέως καὶ ἐνὸς ἢ δύο ἐκτάκτων βοηθῶν.

Καθ' ἣν δ' ἐποχὴν γράφονται ταῦτα (9βριος 1887) τὸ προσωπικὸν τοῦ τμήματος συνίσταται ἐξ ἐνὸς τμηματάρχου (ἀναπληρωτοῦ), καὶ 2 ὑπουργικῶν γραμματέων.

Μέθοδοι ἀπογραφῆς.

Περὶ τῶν ἀρχαιοτάτων ἀπογραφῶν, ἥτοι τῶν πρὸ τῆς συστάσεως τοῦ Γραφείου τῆς Δ. Οἰκονομίας καὶ ἱκανῶν χρόνων μετ' αὐτήν, δὲν δυνά-

μεθα νὰ ἔχωμεν σαφῇ ιδέαν κατὰ τίνα αὐται τρόπον ἐξετελοῦντο· ἐννοεῖται ἄλλως τε ὅτι ἐν ἣ τότε τὸ Κράτος εὐρίσκετο ἀνωμάλῳ καταστάσει, οὐδεὶς λόγος ἠδύνατο νὰ γείνη περὶ ἐπιστημονικῆς ἀπογραφικῆς μεθόδου, μεθ' ὅλην ἴσως τὴν καλὴν διάθεσιν τῆς κεντρικῆς ὑπηρεσίας· ὅθεν παρατρέχοντες τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐρχόμεθα εἰς τὴν πρώτην ἐπὶ τὸ τελειότερον γενομένην ἀπογραφὴν, ἥτοι τοῦ 1861.

Κατ' αὐτὴν ἐφηρμόσθη τὸ γαλλικὸν σύστημα, καθ' ὃ ἡ ἀπογραφὴ ἐκτελεῖται ὑπὸ τῶν δημοτικῶν ἀρχῶν, αἵτινες περιερχόμενοι ἐν ὠρισμένῳ χρόνῳ ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν καταγράφουσι τοὺς κατοίκους. Ἐξαίρεσις ἐγένετο μόνον διὰ τὰς Ἀθήνας καὶ τὸν Πειραιᾶ, ἐν οἷς ἐφηρμόσθη τὸ ἀγγλικὸν σύστημα, καθ' ὃ δηλ. διανέμονται τοῖς κατοίκοις δελτία, ἅτινα πληροῦμενα ἐν ὠρισμένῃ ἡμέρᾳ, συλλέγονται εἶτα ὑπὸ τῆς ἀρχῆς.

Ἐτηρήθη δὲ κατὰ τὴν ἀπογραφὴν ταύτην ἡ ἀρχὴ τῆς διαμονῆς, καθ' ἣν δηλ. ἕκαστος ἀπεγράφετο ἐν ᾧ τόπῳ διέμενε, μὴ ἐξεταζομένου τοῦ τόπου, ἐν ᾧ εἶχε τὴν δημοτικότητα αὐτοῦ· τοῦτο ἴσως δύναται νὰ θεωρηθῇ ἑλλειψις, καθόσον δὲν ἐδηλοῦτο ἐκ τοιαύτης ἀπογραφῆς ὁ νόμιμος πληθυσμὸς ἐκάστης περιφερείας.

Τῆς δικαιοδοσίας τῶν ἀπογραφικῶν ἐπιτροπειῶν ἐξηρέθησαν οἱ στρατῶνες, αἱ φυλακαί, τὰ μοναστήρια, τὰ ἐκπαιδευτικὰ καταστήματα μεθ' ὑποτρόφων καὶ τὰ ξενοδοχεῖα· οἱ προϊστάμενοι ὅμως τῶν καταστημάτων τούτων ἀπέστειλαν εἰς τοὺς οἰκείους νομάρχας ἀπογραφικὰς καταστάσεις, αἵτινες διεβιβάσθησαν περαιτέρω εἰς τοὺς δημάρχους. Διὰ δὲ τοὺς εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν νκυτιλλομένους ἐζητήθησαν αἱ δέουσαι ἀπογραφικαὶ πληροφορίες παρὰ τῶν λιμεναρχείων. Τὴν ἀπογραφὴν τέλος τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ Ἑλλήνων ὑπηκόων ἐξετέλεσαν αἱ προξενικαὶ ἀρχαί.

Ἡ ἀπογραφὴ ἤρξατο ταυτοχρόνως καθ' ὅλον τὸ Κράτος· διήρκεσε δὲ 60 ἡμέρας, μεθ' ἧς ἐγένετο ἡ συγκέντρωσις τῶν ἀπογραφικῶν βιβλίων εἰς τὰ οἰκεῖα δημαρχεῖα.

Ἡ δὲ τοῦ 1870 ἀπογραφὴ ἐνηργήθη κατὰ τὸ αὐτὸ περίπου σύστημα, μετὰ τὴν διαφορὰν ὅτι καὶ ἡ τῶν Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς ἀπογραφὴ ἐνηργήθη δι' ἀπογραφικῶν ἐπιτροπειῶν, καὶ τοῦτο διότι, ὡς παρατηρεῖ ἡ ἔκθεσις τοῦ διευθυντοῦ τοῦ τμήματος, ἡ κατὰ τὸ 1861 γενομένη ἀπόπειρα ἀπέτυχεν ἕνεκα τῆς ὀλιγορίας ἐν μέρει μὲν τῶν κατοίκων, ἐν μέρει δὲ τῶν ἀστυνομικῶν ὁργάνων.

Ἡ ἀπογραφὴ γενομένη κατὰ Μάϊον ἐπερατώθη ἐντὸς ἐνὸς μηνός· ἐλήφθη δὲ πρόνοια ὥστε νὰ ἐξακριβωθῇ καὶ ὁ νόμιμος πληθυσμὸς ἐκάστου δήμου, διὰ δηλώσεως ἐκάστου ἀτόμου εἰς τίνα δῆμον ἦν ἐγγεγραμμένος.

Τέλος ἡ τοῦ 1879 ἀπογραφὴ παρουσιάζει τοῦτο τὸ διαφέρον ἀπὸ τῆς προηγουμένης, ὅτι διὰ τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν ἡ ἀπογραφὴ ἐγένετο διὰ

δελταρίων ὡς κατὰ τὸ 1861. Ἡ πόλις διηρέθη πρὸς τοῦτο εἰς 92 ἀπογραφικὰς περιφερείας· κατεγράφοντο δὲ πάντα τὰ πρόσωπα, ἅτινα διήλθον ἐν ἐκάστη οἰκίᾳ τὴν νύκτα τὴν προηγηθεῖσαν τῆς ἡμέρας τῆς ἀπογραφῆς. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν αὐθημερὸν ἀρξαμένην συλλογὴν τῶν δελτίων παρετηρήθησαν ἐλλείψεις, παρετάρθη ἡ προθεσμία μέχρι μιᾶς ἐβδομάδος.

Μέθοδοι ὡς πρὸς τὴν ληξιαρχικὴν κίνησιν.

Κατὰ τὸ παρ' ἡμῖν διὰ τῶν προρρηθέντων θεσμοθετημάτων καθιερωθὲν σύστημα, οἱ δήμαρχοι τοῦ Κράτους, ἢ οἱ νόμιμοι ἀνκπληρωταὶ αὐτῶν, ὡς ληξιαρχοὶ ἐγγράφουσι χωριστὰ ἐκάστην γέννησιν γάμον ἢ ἀποβίωσιν. Ἐκ τῶν βιβλίων δὲ τούτων πληροῦντες ἐντύπους πινάκας ἀποστέλλουσιν αὐτοὺς (κατὰ τριμηνίαν) πρὸς τὴν ἀνωτέραν διοικητικὴν ἀρχήν, ἵνα οὕτω περιέλθωσιν εἰς τὸ ἐπὶ τῶν Ἑσωτερικῶν ὑπουργεῖον. Ἐπειδὴ ὅμως ἐνωρὶς κατεφάνη τὸ ἀλυσιτελὲς τοῦ τοιούτου συστήματος, καθ' ὃ εἰς δημάρχους ἀμφιβόλου παιδείσεως ἀνετέθη ἐργασία οἷα ἡ ληξιαρχικὴ, τὸ ὑπουργεῖον ἐθεώρησε πρακτικώτερον ν' ἀποστέλλῃ κατάλληλα βιβλιάρια πρὸς τοὺς ἱερεῖς, οἵτινες ἐγγράφοντες ἐν αὐτοῖς τὰς γεννήσεις, γάμους καὶ ἀποβιώσεις, ὧν λαμβάνουσι γνῶσιν ὡς ἐκ τοῦ λειτουργήματός των, ἀποστέλλουσι σημειώσεις πρὸς τοὺς ληξιαρχοὺς διὰ τὴν σύνταξιν τῶν πινάκων. Τὸ σύστημα τοῦτο εἶνε μᾶλλον ἀπομίμησις τοῦ ἐν Ἑπτανήσῳ καὶ πρὸ τῆς ἐνώσεως ἰσχύοντος. Πλὴν καὶ οὕτω δὲν ἐπετεύχθη ὁ ἐπιδιωκόμενος σκοπὸς τῆς κατάρτισεως τελείων ληξιαρχικῶν πινάκων, διότι οἱ μὲν ἱερεῖς ἡμιμαθεῖς κατὰ τὸ πλεῖστον, ὀλίγην ἡσθάνθησαν διάθεσιν εἰς τήρησιν τακτικῶν σημειώσεων, οἱ δὲ ληξιαρχοὶ περὶ πολιτικὰς καὶ ἄλλας μερίμνας τυρβάζοντες, οὐδὲ θέγουσι καὶ πολλὰς τ' ἀποστέλλόμενα αὐτοῖς ἐντύπα. Ἐὰν δ' εἰς ταῦτα προσθέσωμεν καὶ τὴν πρὸς τὸ ἀκατάστατον διάθεσιν τῶν πολιτῶν, παρχλιπόντων συχνότατα τὰς ὑπὸ τοῦ νόμου ἐπιβαλλομένας αὐτοῖς δηλώσεις, θέλομεν ἔχει πλήρη εἰκόνα τῆς μὴ ἐπιτυχίας τοῦ περὶ ληξιαρχικῶν πράξεων θεσμοῦ, ὡς καὶ τῶν κυρίων αἰτίων τῆς ἀποτυχίας ταύτης.

Κατὰ τὸ 1873 ὁ τότε ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης κ. Π. Χαλκιόπουλος ὑπέβαλε νομοσχέδιον, καθ' ὃ διετηροῦντο μὲν ὡς ληξιαρχοὶ οἱ δήμαρχοι, ἐκκαλοῦντο δ' οἱ ἱερεῖς ὡς βοηθοὶ αὐτῶν διὰ τῆς ὑποχρεωτικῆς τηρήσεως ἐκθέσεων ἐπὶ μετρίᾳ δι' ἐκάστην πράξιν ἀμοιβῇ ἐκ μέρους τῶν ἐνδιαφερομένων πολιτῶν. Τὸ νομοσχέδιον ὅμως ἐκεῖνο δὲν ἐψηφίσθη.

Συμπέρασμα.

Μετά τὴν σύντομον ἱστορικὴν ἔκθεσιν τῶν συστημάτων, καθ' ἃ ἐνεργήθησαν παρ' ἡμῖν αἱ διάφοροι στατιστικαὶ ἐργασίαι τοῦ πληθυσμοῦ, ἃς ἐπιτραπῇ ἡμῖν νὰ προσθέσωμεν ἐνταῦθα συμπεριχίνοντας ὀλίγας ἔτι λέξεις.

Ἡ μὲν ἀπογραφὴ ἐνηργήθη κατὰ τὸ ἄριστον σχετικῶς σύστημα τῆς δι' ἀπογραφικῶν ἐπιτροπειῶν συλλογῆς τῶν ἐνδιαφερουσῶν πληροφοριῶν· ἐν κοινωνίαις μηκέτι ἀρκούντως ἐν τῷ πολιτισμῷ τραφεύσαις, δὲν κατανοοῦσιν εὐχερῶς οἱ πολῖται τὴν σπουδαιότητα τῆς στατιστικῆς, διό καὶ ἀνάγκη ἢ ἀρχὴ νὰ ἐκδίαση οὕτως εἰπεῖν ἕκαστον ἐρωτῶσα αὐτὸν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον. Ἄν ἤδη ἢ διὰ τὰς Ἀθήνας καὶ τὸν Πειραιᾶ εἰσαχθεῖσα εὐχάριστος ἐξάφρασις τῆς διὰ δελτίων ἀπογραφῆς δικαιοδογεῖται ἀποχρώντως, ἢ εἶνε ἴσως πρόωρος, περιττὸν νὰ ἐξετάσωμεν ἐνταῦθα. Ἐν πάσῃ περιπτώσει μικτόν τι σύστημα, καθ' ὃ πρῶτον μὲν διανέμονται δελτία πρὸς πλήρωσιν τῶν τιθεμένων ζητημάτων, εἴτα δ' ἡ ἀρχὴ ἐν τῷ συλλέγειν ταῦτα ἐπιμένει εἰς τὴν ἀκριβῆ ἐξέλεγγιν τῶν ἀπαντήσεων, ποιοῦσα οὕτω ταυτοχρόνως καὶ ἐξ ἰδίαις τρόπων τινὰ ἀντιλήψεως ἀπογραφὴν, θεωροῦμεν ὡς λίαν κατὰλληλον διὰ τὴν Ἑλλάδα. Τὰ μὲν δελτία ἐν τῷ μικτῷ τούτῳ συστήματι χρησιμεύουσιν εἰς τὸ νὰ προλάβωσι διπλὰς ἐγγραφάς, ἢ τούναντίον παρκαλείψεις, ἢ δὲ ἐνέργειαι τῆς ἀρχῆς εἰς τὸ νὰ βεβαιώσῃ τὸ ἀληθὲς τῶν δεδομένων ἐν τοῖς δελτίοις ἀπαντήσεων.

Ὡς πρὸς δὲ τὰς περὶ ληξιαρχικῆς κινήσεως πληροφορίας, φρονοῦμεν ὅτι ἡ κατάστασις τῶν κατωτέρων διοικητικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ὀργάνων εἶνε καὶ ἔσται ἐφ' ἱκανὸν ἔτι χρόνον τοιαύτη, ὥστε καὶ ὁ τελειότατος ληξιαρχικὸς νόμος θέλει ναυαγεῖ, ἐὰν μὴ δοθῇ εἰς τοῦτον ἡ αὐθεντία νόμου δημοσίας τάξεως. Δέον δηλ. νὰ γνωστοποιηθῇ τοῖς πολίταις ὅτι, ἐπειδὴ ἡ ἀπογραφὴ ὡς καὶ ἡ ληξιαρχικὴ κίνησις τοῦ πληθυμοῦ εἶνε τὰ στοιχεῖα, ἐξ ὧν τὸ μὲν κανονίζεται ἡ ἐφαρμογὴ πλείστων νόμων οἰκονομικῶν καὶ στρωτικῶν, τὸ δὲ διαγινώσκειται ἡ ἀληθὲς κατάστασις τῆς χώρας ἐν δεδομένη ἐποχῇ, ὁ μὴ συμμορφούμενος πρὸς τὸν ληξιαρχικὸν νόμον, παρβαίνει θεσμὸν δημοσίας τάξεως· ὅθεν γονεὺς (πατὴρ ἢ μήτηρ) ὅστις παρκαλείπει νὰ δηλώσῃ εἰς τὸν ληξίαρχον ἐντὸς ὠρισμένης προθεσμίας τὴν γέννησιν τέκνου του, ἐπισύρει καθ' ἑαυτοῦ πρόστιμον χρηματικὸν οὐχὶ ἀνάξιον λόγου, ὁ δὲ πατὴρ ἰδίᾳ στέρῃσιν τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων ἐπὶ ὠρισμένον χρόνον. Εἰς τὴν αὐτὴν δὲ ποινὴν ὑπόκειται καὶ ὁ σύζυγος, ὅστις ὡσαύτως ἤθελε παρκαλίπει τὴν ἐμπρόθεσμον δήλωσιν τῆς τελέσεως τοῦ γάμου του· περὶ δὲ τῶν ἀποβιώσεων περιττὸν εἶνε πᾶν ἰδιαίτερον μέτρον, καθόσον ἀστυνομικὴ διάταξις ἀπαγορεύει πάντα ἐνταφιασμὸν ἄνευ προη-

γουμενης αδειας τοῦ Δημάρχου. Ὅθεν ἐνταῦθα ἡ δήλωσις γίνεται ἀφ' ἐαυτῆς ἐμμέσως.

Μὴ νομίσῃ δέ τις ὅτι τὰ μέτρα ταῦτα εἶνε αὐστηρά ἢ ἀνεφάρμοστα· πολλάκις ὁ νόμος ἐπιβάλλει αὐστηροτάτας ποινὰς καὶ στέρησιν πολιτικῶν δικαιωμάτων διὰ παραπτώματα μηδέλως ἴσως συνεχόμενα πρὸς τὴν δημοσίαν τάξιν, διὰ παραλείψεις πολλάκις τυπικάς. Πρὸς δὲ γνωρίζομεν ὅτι καὶ ὁ ἀμαθέστατος χωρικὸς μὴ θάψει νὰ συμμορφῶται πρὸς πολυπλοκωτάτους οἰκονομικοὺς καὶ ἄλλους νόμους, καὶ τοῦτο διότι ἡ πρὸς τούτους ἀδιαφορία ἀπειλεῖται οὐχὶ δι' ἀσημάντου μόνον προστίμου, ἀλλὰ διὰ σοβαροτέρων συνεπειῶν. Ἐὰν λοιπὸν γινώσκῃ ὅτι καὶ ἡ μὴ τήρησις τοῦ ληξιαρχικοῦ νόμου θέλει ἔχει ὡσούτως σπουδαίως καθ' ἑαυτοῦ συνεπείας, πῶς δὲν θέλει σπεύσει νὰ συμμορφωθῇ πρὸς αὐτόν, ἀφοῦ μάλιστα ἡ συμμόρφωσις οὔτε δαπάνην χρημάτων ἢ χρόνου ἀπώλειαν ἀπαιτεῖ, οὔτε τοσοῦτον συχνὰ τῷ ἐπιβάλλεται, ἀλλ' ἄπαξ ἢ καὶ δις ἴσως καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον;

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ἵνα καταστήσωμεν ὅσον οἶόν τε πλήρη τὴν παροῦσαν ἱστορικὴν ἡμῶν ἔκθεσιν, παραρτῶμεν ἐνταῦθα τὰ ὀνόματα τῶν ὑπαρξάντων κυριωτάτων διευθυντῶν τοῦ Γραφείου τῆς Δ. Οἰκονομίας, συνοδεύοντες ταῦτα διὰ συντόμων βιογραφικῶν σημειώσεων σχετιζομένων πρὸς τὴν στατιστικὴν ἐργασίαν.

Ὁ κ. **Σ. Α. Σπηλιωτάκης** ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος σπουδαίως ὑπὲρ τῆς ἐν Ἑλλάδι στατιστικῆς ἐργασθεὶς, τὸ κατ'ἀρχὰς μὲν ὡς ὑπάλληλος παρὰ τῷ γραφείῳ τῆς Δημ. Οἰκονομίας, βραδύτερον δέ, ἀπὸ τοῦ 1846 ὡς τμηματάρχης. Κατὰ τὸ 1855 ἐστάλη ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν ἐν Παρισίοις παγκόσμιον ἔκθεσιν προσενεγκὼν ἐκδουλεύσεις τῇ Πατρίδι κατὰ τὰς δυσχερεῖς ἐκείνας περιστάσεις. Κατὰ τὸ αὐτὸ δ' ἔτος ἀντεπροσώπευσε τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὸ ἐν Παρισίοις διεθνὲς στατιστικὸν συνέδριον. Ἔργον τοῦ κ. Σπηλιωτάκη εἶνε ἐκτὸς ἄλλων καὶ ἡ περὶ Γεωργίας στατιστικὴ τῆς Ἑλλάδος δημοσιευθεῖσα κατὰ τὸ 1863, ὡς καὶ αἱ περὶ Ἑλλάδος στατιστικαὶ πληροφορίες, περὶ ὧν ἀναφέραμεν ἐν τῇ εἰσαγωγῇ. Ὁ κ. Σπηλιωτάκης ἀπολαύει εὐρωπαϊκῆς φήμης ἐν τῇ στατιστικῇ, ἐὰν δὲ ὑπὸ τὴν πολυχρόνιον αὐτοῦ διεύθυνσιν δὲν κατωρθώθησαν πλείονα ἐν τῇ στατιστικῇ τοῦ πληθυσμοῦ, τοῦτο πᾶν ἄλλο ἀποδεικνύει, ἥ ὅτι ὁ ἀνὴρ δὲν εἰργάσθη μετὰ ζήλου καὶ ἀροσιώσεως ἀξιοζήλου. Ὁ κ. Σπηλιωτάκης ἔμεινεν ὡς τμηματάρχης μέχρι τοῦ 1863· ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως κατὰ τὰ ἔτη 1860—62 τμηματάρχης διετέλει.

ὁ κ. **Ι. Α. Σοῦτσος** καθηγητὴς τῆς πολ. Οἰκονομίας ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ. Ὁ κ. Σοῦτσος ὑπὸ τὸ φῶς τῆς βαθείας ἐπιστημονικῆς του μορφώσεως εἰργάσθη οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν ἐπὶ τὸ ἐπιστημονέστερον διάταξιν τῆς στατιστικῆς· ἔργον δ' αὐτοῦ εἶνε καὶ ἡ τοῦ 1861 ἀπογραφὴ, περὶ ἧς εἵπομεν ἤδη τὰ δέοντα.

Ὁ κ. **Α. Μανσόλας** ἀνῆλθε τὴν ὑπαλληλικὴν κλίμακα μέχρι τοῦ βαθμοῦ τμηματάρχου τῆς Στατιστικῆς, διετέλεσε δὲ τοιοῦτος ἀπὸ τοῦ 1864 μέχρι τοῦ 1882. Ἐνδιατρίψας περὶ τὴν στατιστικὴν κατῆρτισεν ἑαυτὸν ἱκανὸν ν' ἀντιπροσωπεύσῃ ἐπαξίως τὴν Ἑλλάδα εἰς ἱκανὰς διεθνεῖς ἐκθέσεις καὶ τινὰ συνέδρια. Αἱ στατιστικαὶ δημοσιεύσεις αὐτοῦ εἶνε οὐκ ὀλίγαι· οὕτως ἐκτὸς τῶν ἀπογραφικῶν πληροφοριῶν, περὶ ὧν ἀναφέραμεν

ἐν τῇ εἰσαγωγῇ, ἔργον αὐτοῦ εἶνε καὶ τὸ πονημάτιον *La Grèce à l'exposition universelle de Paris en 1878*, καὶ τινὰ ἄλλα μικρότερα.

Ὁ κ. **N. Καζάκης** καθηγητὴς τοῦ Φυσικοῦ Δικαίου ἐν τῷ Ἑθν. Πανεπιστημίῳ, ἐπιστημονικῶς τεθωρακισμένος, κάτοχος δὲ τῶν τε γλωσσικῶν καὶ ἄλλων προσόντων, ἦν καταλληλότετος ὅπως ἐργασθῇ ἐν τῇ στατιστικῇ· καὶ ὄντως παρεσκεύασε τὰ ἀπαραιτήτως προαπαιτούμενα διὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην· οὕτω παρεσκεύασε νομοσχέδιον περὶ κεντρικῆς ἐπιτροπῆς τῆς στατιστικῆς, ἀποτελουμένης ἐξ 9 μελῶν λαμβανομένων ἐκ τῶν προϊσταμένων τῶν ἀρμοδίων τμημάτων τῶν Ὑπουργείων, καὶ δύο ἐπιστημόνων. Ταυτοχρόνως ἔδει νὰ καταρτισθῇ πλήρες προσωπικὸν Γραφείου Δ. Οἰκονομίας, διαιρούμενον εἰς τμήματα, ὡς ὑφίστατο ἄλλοτε. Ἀτυχῶς οἱ ἔκτακτοι τοῦ Κράτους περισπασμοὶ ἠμπόδισαν τὴν πραγματοποίησιν τῶν σχεδίων τούτων, μέχρις οὗ ἐσχάτως ὁ κ. Καζάκης μετεκληθεὶς εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν ταχυδρομείων καὶ τηλεγράφων κατέλιπε τὴν στατιστικὴν. Ὁ κ. N. Καζάκης διετέλεσε τμηματάρχης ἀπὸ τοῦ 1882—1887, ἀρχιρέσει ἐνδὸς δικιμέσου ἔτους 1885—1886, ὅτε τὸ στατιστικὸν τμήμα διηύθυνεν ὁ κ. Στέφανος Βάρβογλης, ὑπουργικὸς γραμματεὺς. Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἔχει τὴν προσωρινὴν διεύθυνσιν τῆς στατιστικῆς ὁ τμηματάρχης τοῦ Α'. τμήματος τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν κ. Ἀλ. Κανελλόπουλος.

ΠΙΝΑΞ

τῶν περὶ τοῦ πληθυσμοῦ στατιστικῶν δημοσιεύσεων
τοῦ Ῥπουργείου τῶν Ἑσωτερικῶν.

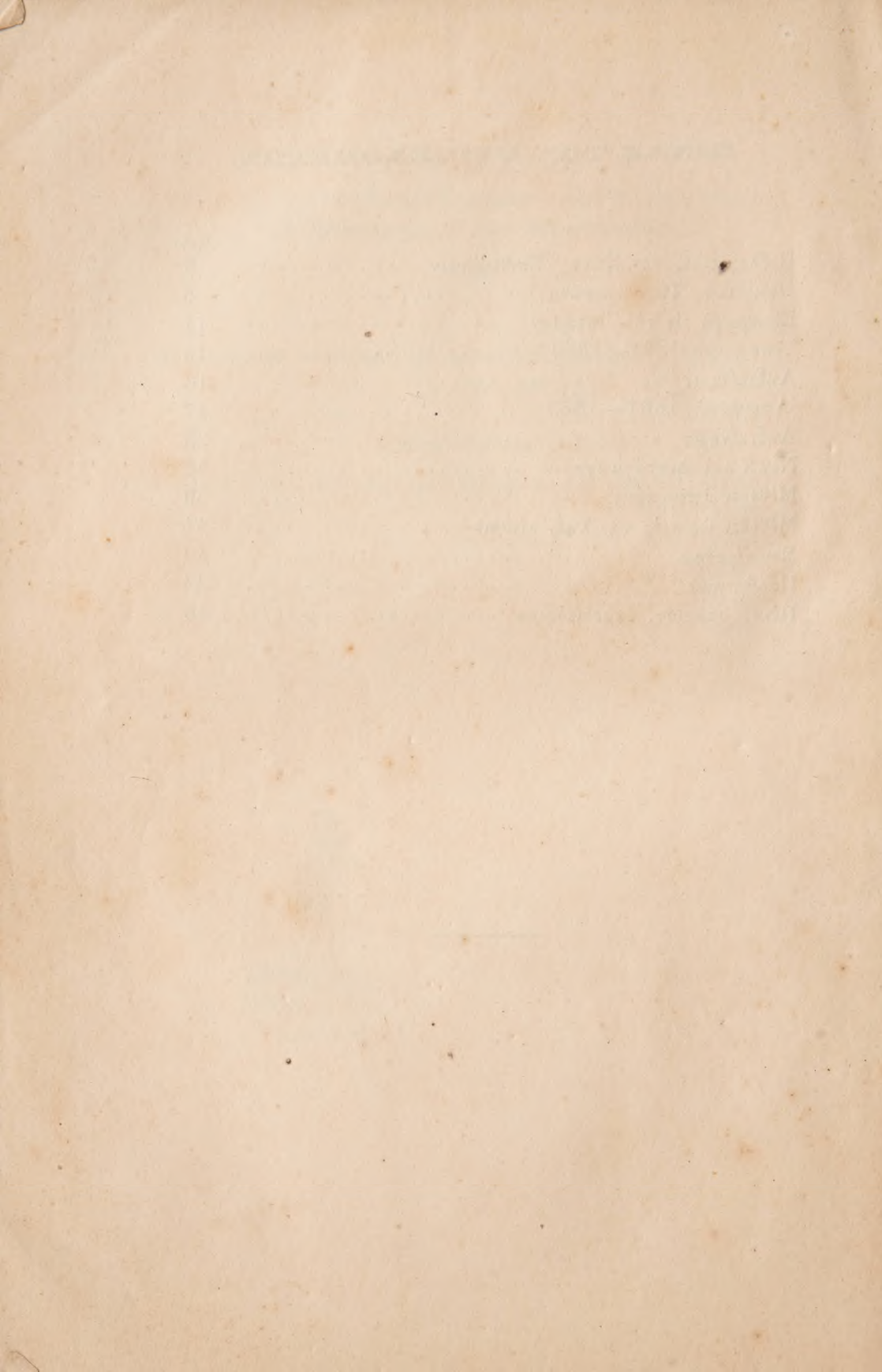
	τοῦ ἔτους
Ἀπογραφὴ τοῦ πληθυσμοῦ (ἐλληνιστὶ καὶ γαλλιστὶ)	1861
» » (ἐλληνιστὶ)	1870
» » »	1879
» » Ἑπειροθεσσαλίας (ἐλληνιστὶ)	1881
Ληξιαρχικὴ κίνησις τοῦ πληθυσμοῦ (ἐλληνιστὶ καὶ γαλλιστὶ)	1860
» » » » »	1861
» » » » »	1864
» » » « »	1865—67
» » » » »	1868—69
» » » » »	1870—73
» » « » »	1874—77
» » » » »	1878—83

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Μ. ΦΑΛΤΑΤΣ

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	σελ.
Πρόλογος εἰς τὴν Στατ. Ἐπιθεώρησιν	3
Περιοδικὰ ξένων κρατῶν	6
Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Ἱστορίαν	11
Ἀπογραφὴ 1821—1860	13
Ληξ.κίνησις » »	16
Ἀπογραφὴ 1861—1883	17
Ληξ.κίνησις » »	35
Νόμοι καὶ Διατάγματα	38
Μέθοδοι ἀπογραφῆς	39
Μέθοδοι ὡς πρὸς τὴν ληξ. κίνησιν	41
Συμπέρασμα	42
Παράρτημα	44
Πίναξ στατιστ. δημοσιεύσεων	46

CORPUS JURIS CIVILIS

Κείμενον καὶ μετάφρασις

ΥΠΟ

ΠΑΠΑ ΔΙΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Ἐξεδόθη ὁ Α'. τόμος περιέχων τὰ 7 πρῶτα βιβλία τῶν Πανδεκτῶν.
Σύγκειται ἐκ 45 τυπογραφικῶν φύλλων, καὶ τιμᾶται 15 δραχμῶν.

Ἐξεδόθησαν ὡσχύτως μέχρι τοῦδε 6 τεύχη τοῦ Β' τόμου, τιμώμενα
ἕκαστον ἀντὶ δραχμῆς.

Ὁ βουλόμενος ἀποταθῆτω πρὸς τὰ Καταστήματα Ἀνέστη
Κωνσταντινίδου (εἰς Ἀθήνας).

Ἐκδοθήσεται προσεχῶς ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Προπαιδεῖα τοῦ Δι-
καίου.

Τιμᾶται Δραχμῆς.

